

ФИФІ ФЫМЫГЪЭПУД, ФИ ІЕЙ ФЫМЫГЪЭПЩКІУ

Nº19 (24.301)

2022 гъэм мазаем (февралым) и 22, гъубж

• Тхьэмахуэм щэ къыдок •

И уасэр зы тумэнщ

КъБР-м и Ізтащхьэм Хэкум и хъумакІуэм и махуэм теухуа и хъуэхъу

Къэбэрдей-Балъкъэрым щыпсэухэу пщіэ зыхуэсщіхэ!

Сынывохъуэхъу Хэкум и хъумакІуэм и махуэмкІ́э!

Нобэрей махуэшхуэр лІыхъужьыгъэмрэ хэкур фІыуэ лъагъунымрэ, къэралым и тхыдэм хахуагъэкІэ гъэнщіа и напэкіуэціхэм, нэхъыжьхэмрэ къыдэкІуэтей щІэблэмрэ я зэпыщІэныгъэм я нэщэнэщ. ЛІэщІыгъуэхэр зэблэкІ пэтми, цІыхухэр текІуэныгъэшхуэхэм нэхъри зэкъуи-гъэувэу, я Хэкум иригушхуэу, хэкуэгъухэм я ліыхъужьыгъэм ирипагэу къогъуэгурыкіуэ.

Нобэдэщімхь яхудощ І псэемыблэжу зи хэкур зыхъума, къыщалъхуа щІым и щхьэхуитыныгъэм щІэзэуа, къэралым и шынагъуэншагъэр къызэзыгъэпэща дэтхэнэ зыми. ПщІэшхуэ яхуэфащэщ гурэ псэкіэ Хэкум къулыкъу хуэщІэныр ІэщІагъэу къыхэзыхахэу ди мамыр гъащіэр зи нэіэ щіэтхэм, хэкупсагъэр зи лъым хэтхэм, къулыкъумрэ къалэнымрэ хуэпэжу зи ІэнатІэр езыхьэкіхэм.

Псалъэм я нэхъ гуапэмрэ фіыщіэ мыухыжрэ яхудогъэфащэ Хэку зауэшхуэм хэтахэм.

Нобэрей махуэшхуэр Къэбэрдей-Балъкъэрымрэ Хэкумрэ нэхъри зедгъэужьыным хуэгъэпса ди мурадыфіхэр зэдгъэхъуліэным и тегъэщіапізу щрырет.

Узыншагъэ быдэ, ехъулІэныгъэ фијэу, зэјузэпэщу фыпсэуну сыны-

ыхь зыпылъ къалэн

Мазаем и 23-м Урысейм щагъэлъап з Хэкум и хъумакІуэм и махуэр. Ар 1922 гъэм СССР-м къыщыхалъхьауэ щытащ «Дзэ Плъыжьымрэ флотымрэ я махуэу». 1949 гъэм щегъэжьауэ 1993 гъэ пщондэ «Совет Армэмрэ Дзэ-Тенджыз флотымрэ я махуэ» цІэр зэрихьащ. СССР-р лъэлъэжа нэужьи, СНГ-м и къэрал зыбжанэм щагъэлъапізу къзнэжащ ар.

Къызэрыхэдгъэщащи, нэ- къалъытэу екlуэкlащ. Абыкlэ хъапэм ар Дзэ Плъыжьыр къагъэлъэгъуэну хуейт 1918 къыщызэрагъэпэща махуэу гъэм а махуэм ІэщэкІэ зэ-

щІэузэда гуащІэрыпсэухэм нэмыцэдзэхэр Псковрэ Нарвэрэ я зэхуакум деж къызэрыщызэтрагъэувы ар. Тхыдэм сыт и лъэныкъуэкІи хэт хуейми хэпсэлъыхь щыхъуа лъэхъэнэм абы теухуауэ жа-Іэр нэгъуэщІщ. Сыт хуэдэу щымытами, 1923 гъэм мазаем и 5-м Республикэм и Реввоенсоветым и Іэтащ-

хьэм къыдигъэкІа унафэм ипкъ иткlэ, мазаем и 23-р ягъэуващ Іэщэкlэ Зэщlэузэда Къарухэм я махуэу. Абы лъандэрэ лъапІэ дыдэу къалъытэу щытащ зи гугъу тщІы махуэр. Уеблэмэ ар нэгъуэщ1 къэралхэми щалъытэрт.

Зэман дэкіри, махуэшхуэм и цІэр зэрахъуэкІащ. Ауэ, зэрыгурыІуэгъуэщи, и купщІэр къэнащ. Ядернэ Іэщэ зыбгъэдэлъ, япэу цІыхур хьэршым зыгъэлъэта къэралым апхуэдэ махуэ игъэлъэпіэн зэрыхуейми шэч хэлъкъым.

Пэжщ, иужь илъэсхэм Іэщэкіэ Зэщі узэда Къарухэм я зэфІэкІым нэрылъагъуу зеужь. Сыт апхуэдэ къарухэм Урысейр щІыхуейр? Ди къэ-ралым хузэфІэкІ къигъанэркъым дунейм мамырыгъэр щызэтриІыгъэн папщІэ. Ар пхузэфіэкіын щхьэкіэ укъызыкъуэгушхукІын къаруи бгъэдэлъын хуейщ.

Мыр урысей армэм и текІуэныгъэм, и щІыхьым, и къарумрэ лъэщагъымрэ, Хэкум хуиІэ фІылъагъуныгъэм я закъуэкъым зи махуэр, атІэ лІыгъэм, хэкупсагъэм, хахуа-гъэм я махуэшхуэщ. Мазаем и 23-м дэ дигу къыдогъэкІыж къыдэкІуэтей щІэблэм мамырыгъэ къахуэзызэуа, лъахэр яхуэзыхъума, Хэку зауэшхуэм хэта ди адэшхуэхэр. Нобэ я махуэщ иджыпстуи шынагъуэншагъэр, хуитыныгъэр, зэпІэзэрытыныгъэр къытхузэзыгъэпэщхэмрэ къэралым и лъэщагъыр гъэбыдэным хэлъхьэныгъэ хуэзыщІхэмрэ.

НЭЩІЭПЫДЖЭ Замирэ.

ЩІалэгъуалэ унэтІыныгъэр яубзыху

Къэбэрдей-Балъкъэрым и Іэтащхьэ Klyэкlyэ Kазбек иджыблагъэ Москва щыхуэзащ Урысей Федерацэм и ЩІалэгъуалэм я зэгухьэныгъэм и унафэщ Разуваевэ Ксение. Ахэр шэщауэ тепсэлъыхьащ ди республикэм щыпсэу щалэгъуалэм я Іуэхур зы-Іутым, абыхэм лэжьыгъэ купщафіэ ядегъэкіуэкіынымкіэ щыіэ хэкіыпіэ-

ДИ республикэм и унафэщым зэlvщІэм къыщыщыпсалъэм къызэрыхигъэщамкІэ, дызэрыт илъэсми абы къыкІэлъыкІуэхэми щІыналъэ щІалэгъуалэм ядэлэжьэным гулъытэ хэха игъуэтынущ. «Ди деж хъарзынэу щолажьэ а Іуэхум хуэгъэпса къэрал ІэнатІэхэр, жылагъуэ, щІалэгъуалэ зэгухьэныгъэхэр. Апхуэдэу щытми, а унэтІыныгъэм хуэтщІ гулъытэм Іэмал имыІэу хэдгъэхъуэнущ, зедгъэужьынущ», - жиlащ абы. Разуваевэм гуапэ щыхъуащ щІалэгъуалэм яхуэгъэза политикэм къызэщІиубыдэ лэжьыгъэхэр зэф Іэхыныр зи пщэрылъ къэрал гъэзэщакіуэ Іэнатіэ Къэбэрдей- хуэдэ Іуэхугъуэ инми зэгъусэу елэмыгувэу къызэрыщызэрагъэпэщынур. Абы Іэмал къиты- АдэкІэ КІуэкІуэ Казбек Разуваевэр нущ щІыналъэм и щІалэгъуалэ щыгъуазэ хуищІащ КъБР-м и пашэм и политикэр апхуэдэ федеральнэ Іуэхущапіэм щызэфіаххэм елънтауэ, егъэпщауэ егъэкіуэкіынымкіэ. Апхуэдэу лъэныкъуэхэр зэгурыІуащ сыт

жьыну

нэІэм щІэту республикэм ЩІалэгъуалэ политикэмкІэ совет 2021 гъэ лъандэрэ зэрыщылажьэм, щІэныгъэлІ ныбжьыщІэхэм папщІэ саугъэтхэр зэригъэувам. КъинэмыщІауэ, зэІущІэм щытепсэлъыхьащ волонтёрхэм я зэщІэхъееныгъэм щІыпІэм зэрызыщиужьым, щалэгъуалэ проектыфіхэр мылъкукІэ зэрыщыдаІыгъым, абыхэм ябгъэдэлъ зэфІэкІымрэ яхэлъ жыджэрагъымрэ адэкІи зэрыщыхагъахъуэм. А Іуэхугъуэхэм ящыщ куэдым

щелэжьынущ ЩІалэгъуалэ зэчиифІэхэм я уардэунэм. Абы и ухуэныгъэр зэфІэгъэкІыным 2022 - 2024 гъэхэм хуаутІыпщынущ къэрал бюджетым къыхэкІыу сом мелардым щІигъу. ІуэхущІапІэм лажьэу щІидзэмэ, Урысей Федерацэм и ЩІалэгъуалэм я зэгухьэныгъэр методикэ и лъэныкъуэкІэ сэбэпышхуэ къахуэхъунущ ІэщІагъэлІхэм.

Зэјущіэм зи гугъу щащіа Іуэхугъуэхэм ящыщщ ЩІалэгъуалэм я къэралпсо зэгухьэныгъэм щІыгъуу ди республикэм проект зэмылІэужьыгъуэхэм гъуэгу щетыным, зэпеуэ зэхуэмыдэхэр къыщызэгъэпэщыным епхахэр. ЗэрытраухуамкІэ, «Команда 5642» республикэ форумым хэту, ди щІыналъэм ща-гъэлъэгъуэнущ «Нэгузыужьым нэхърэ нэхъыбэ» щіалэгъуалэ къэрал проектым ирахьэлІэ лэжьыгъэхэр, апхуэдэу къыщызэрагъэпэщынущ Кавказ Ищхъэрэм ис щ алэгъуалэм я фестивалыр.

Социальнэ сетым щиІэ напэкІуэцІым зэІущІэм щытепсэлъыхьыжу, КІуэкІуэ Казбек жиlащ «Щlэныгъэ» проектым хэтыну зэримурадыр. Абы къриубыдэу республикэм и Іэтащхьэм къэралым хыхьэ щіыналъэхэм щыпсэу щіалэгъуалэм яригъэлъагъунущ Къэбэрдей-Балъкъэрыр зэрыгушхуэ и щІыпІэ дахэхэм ящыщ куэд.

ГР Адыгэ Псалъэ

КЪАРДЭН Маритэ.

ЗэІущІэхэр

AALIB MCANES

Медицинэ lyəxyщlanləxəm зрагъэцжь

КъБР-м и Іэтащхьэр лэжьыгъэ Іуэхукіэ яіущіащ республикэм узыншагъэр хъумэнымкІэ и министр Къалэбатэ Рустамрэ Іуащхьэмахуэ район сымаджэщым и дохутыр нэхъыщхьэ Ти-лов Хьэбибуллэхьрэ. Зэlущlэм щытепсэлъыхьащ цІыхухэм япэ медицинэ дэІэпыкъуныгъэ щагъуэт ІуэхущІапІэхэр къэгъэщі эрэщі эжынымрэ і уащхьэмахуэ районым узыншагъэр хъумэнымкіэ и Іэнатіэм зегъэужьынымрэ пыщ а къалэнхэм.

РЕСПУБЛИКЭМ и Іэтащхьэм нэхъапэкІэ и гугъу ищІауэ щытащ Эльбрус жылагъуэм дэт сымаджэщым метр зэбгъузэнатІэ 520рэ хъу ухуэныгъэщІэ къызэрыпащІыхьынум. Абы щылэжьэнущ травматологие къудамэр, щІыналъэм къакіуэ туристхэм я бжыгъэр илъэс къэс нэхъыбэ зэрыхъур къэплъытэмэ, ар икъукІэ зыхуэны-

Травматологие центрыр иджырей диагностикэ, хирургие ІэмэпсымэхэмкІэ къызэрагъэпэщынуш, фІагъ лъагэ зиІэ технологиехэр къагъэсэбэпурэ абы цІыхухэм Туэхутхьэбзэ щыхуащТэнущ. «ЦІыхухэм япэ медицинэ дэІэпыкъуныгъэ щагъуэт ІуэхущІапІэхэр» программэмкіэ проектым сом мелуан 50 хухахынущ. Иджыпсту лажьэ сымаджэщыр сыт и лъэныкъуэкІи зыхуей хуэгъэзауэ зэрагъэпэщыжынущ, гъуэлъыпІэ 20 яІэщи, ар 70-м нагъэсынущ. Гъэмахуэ лъэхъэнэм аллергие зиlэ сымаджэхэм зыхуэныкъуэ Іэзэгъуэр ІуэхущІапІэм щагъуэтынущ. Медицинэ ІуэхущІапІэр къэгъэщіэрэщіэжынымкіэ программэм хагъэхьащ Іуащхьэмахуэ район сымаджэщым и къудамэу Тырныауз къалэм дэт поликлиникэр зэгъэпэщыжынри.

КІуэкІуэ Казбекрэ сымаджэщым и дохутыр нэхъыщхьэмрэ тепсэлъыхьащ Іуэхум фіыуэ хэзыщіыкі Іэщіагъэліхэр къазэремэщіэкіым. Абы и лъэныкъуэкІэ республикэ унафэщІым пщэрылъ ящищІащ дохутырхэр псэупІэкІэ къэзэгъэпэщыным теухуауэ щыІэ Іэмалхэр къалъытэну.

Къалэбатэ Рустам къыхигъэщащ цІыхухэм япэ медицинэ дэІэпыкъуныгъэ щагъуэт ІуэхущІакъэгъэщІэрэщІэжынымкІэ программэм хэту 2021 гъэм Зеикъуэ дэт район сымаджэщым и поликлиникэ къудамэм, Май район сымаджэщым и сабий поликлиникэм, Малкэ дэт амбулаторэм, Налшык и Сабий поликлиникэм и къудамэм щрагъэкІуэкІа зэгъэпэщыжыныгъэ лэжьыгъэхэр зэрызэфІагъэкІар. 2022 гъэм апхуэдэ лэжьыгъэхэр щрагъэкіуэкі Налшык къалэ дэт поликлиникэхэмрэ район сымаджэщхэм я поликлиникэ къудамэхэмрэ. Министрым жиlащ ахэр псори япэ ирагъэкlуэкl ухуэныгъэхэм я фlаилъэс ныкъуэм зэфlагъэкlыну зэрамурадыр. Абыхэм къадэкІуэу медицинэ ІуэхущІапІэхэр зыхуэныкъуэ ІэмэпсымэхэмкІэ къызэрагъэпэщ, мы зэманым УЗИ-аппаратхэр ягъэув.

Зэгъэпэщыжыныгъэ лэжьыгъэхэм къищынэмыщІауэ, районхэм узыншагъэр хъумэнымкІэ ІэнатІэм и унэщІэхэр щаухуэ. Апхуэдэу, Шэрэдж районым хыхьэ Аушы-

джэр къуажэм метр зэбгъузэнатізу 500 хъу амбулаторэр и кіэм щынагъэсынущ мы илъэсым и япэ мазищым и кІэм ирихьэлІэу. Зэман гъунэгъум Бахъсэн районым и Къубэ-Тэбэ къуажэм амбулаторэм и унэщіэ ухуэн щыщіадзэнущ, ар илъэситіым къриубыдэу зэфіагъэкІыну я мурадщ.

КъБР и Іэтащхьэ Кіуэкіуэ Казбек зригъэлъэгъуащ Налшык къалэ дэт Сабий поликлиникэ №1-м щекІуэкІ зэгъэпэщыжыныгъэ лэжьы-

- Псори зэхэту а Іуэхум хухэтхащ сом мелуан 60-м щ игъу, 2022 гъэм и кІэм хьэзыр хъуну догугъэ, - жриlащ республикэм и Іэтащ-хьэм КъБР-м узыншагъэр хъумэнымкіэ и министр Къалэбатэ устам.

Сабий медицинэ ІуэхущІапІэм щекІуэкІ зэхъуэкІыныгъэхэм тепсэлъыхьащ поликлиникэм и дохутыр нэхъыщхьэм и къалэнхэр зыгъэзащІэ Къэшэж Мадинэ. Къатищу зэтет ухуэныгъэр къызэрыпащІ́ыхьыжы́м и фІыгъэкІэ Сабий поликлиникэ №1-м и унэр хуэдитІкІэ нэхъ ин хъунущ.

Иджыпсту абы и хэщІапІэр метр зэбгъузэнатІзу 1620-рэ мэхъу. Сабий мин 35-м щ игъум медицинэ дэІэпыкъуныгъэ щыхуащІэ Іуэхущіапіэр куэд щіауэ егъэфіэкіуэн хуейт. Зэгъэпэщыжыныгъэхэр зэфІэкІмэ, поликлиникэм и лэжьыгъэр нэхъ тэмэму къызэгъэпэщауэ щытынущ, технологиещІэхэм я фІыгъэкІэ Іэмал яІэнущ сабийхэм фІагъ лъагэ зиІэ медицинэ Іуэхутхьэбзэхэр хуащІэну. Япэ къатым щыІэнущ диагностикэ къудамэр, чэзум щыпэплъэ, анэмрэ сабиймрэ я пэшхэр сыт и лъэныкъуэк и зыхуей хуэгъэзауэ щытынущ. Хьэлъэзешэ, цІыхухэр къезышэкІ лифтхэр щагъэувынущ, унэм и щіыхьэпіэм пандус хуащіынущ. Поликлиникэм хэтынущ сыма-джэхэр махуэк э зыщ элъ хирургие къудамэ. КъищынэмыщІауэ, абы къекІуалІэхэр зэщхьэща-гъэкІынущ: ОРВИ-м и нэщэнэхэр зиІэ сымаджэхэм папщІэ щІыхьэпіэ щхьэхуэ щыіэнущ.

Поликлиникэр нэгъабэ Республикэ сабий клиникэ сымаджэщым къудамэ щхьэхуэу хагъэхьэжауэ щытащ. УФ-м и Правительствэм и дэІэпыкъуныгъэкІэ абы щрагъэкІуэкІыну зэгъэпэщыжыныгъэ Іуэхухэм сом мелуани 120-м щІигъу хухахащ. Сымаджэщ корпусхэм инженер коммуникацэхэр щахъуэжынущ, хьэуар зыгъэкъабзэ Іэмэпсымэхэр щІэуэ щагъэувынущ. Сабий сымаджэщым и щіыбри, и кіуэціри, абы къегъэщіыліа щіыпіэри къагъэщіэрэщіэжынущ. Ар къызэрагъэпэщынущ иджырей медицинэ Іэмэпсымэ лъэщхэмкіэ. Къищынэмыщіауэ, абы къыщызэlуахынущ сымаджэхэр япэу зрашалlэ къудамэщlэ, сабийхэм унэтІыныгъэ 14-кІэ медицинэ Іуэхутхьэбзэхэр ІуэхущІапІэм зэрахуищІэр къэплъытэмэ, ар Іэмал имыІэу зыхуэныкъуэт. Апхуэдэу я мурадщ фіагъ лъагэ зиіэ медицинэ Іуэхутхьэбзэ лІэужьыгъуэщІэхэри цІыхухэм хуащІэну. ЗэраубзыхуамкІэ, мы илъэсым и кІэм лэжьыгъэ псори зэфіэкіауэ щытынущ.

КІуэкІуэ Казбек къыхигъэщащ гъыр Іуэхущіапіэм и унафэщіми министерствэми сытым дежи къапщытэу шытыным мыхьэнэшхуэ зэриІэр. Республикэм и Іэтащхьэм къиплъыхьащ ухуэныгъэ щекІуэкІ щІыпІэхэр, корпусыщІэм и проектым зыщигъэгъуэзащ, педиатрие Ізнатізм зегъзужьынымкіз щыіз хэкІыпІэхэм теухуауэ Іуэхугъуэ зыб-

жанэ пщэрылъ ящищ ащ сєй ІЩІАМЄЩЄАХЩ

Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм Щэнхабзэмкіэ и министерствэм «КъБР-Медиа» ГКУ-м, КъБР-м и Журналистхэм я зэгухьэныгъэм, «Кабардино-Балкарская правда», «Адыгэ псалъэ», «Заман», «Советская молодёжь», «Горянка» республикэ газетхэм, «Литературная Кабардино-Балкария», «Іуащхьэмахуэ», «Минги Тау», «Солнышко», «Нур», «Нюр» журналхэм, «Налшык» ОРТК-м, «Къэбэрдей-Балъкъэр» ГТРК-м, «Эльбрус» тхылъ тедзап]эм, «КъБР-Инфо» хъыбарегъащ]э агентствэм я лэжьакіуэхэр «КъБР-Медиа» ГКУ-м лэжьыгъэр хъумэнымрэ шынагъуэншагъэр къызэгъэпэшынымкІэ и къудамэм и унафэщі Бышэн Сулътіан Сэрэждин и къуэм яхуогузавэ абы и къуэш Бышэн Валерэ Сэрэждин и къуэр дунейм зэрехыжам къыхэк ыу.

Ди республикэми кърегъэблагъэ

КІуэкІуэ Казбек дыгъуасэ зимычэзу зэіущіэ иригъэкіуэкіащ. Абы хэтащ КъБР-м и Правительствэм и УнафэщТ Мусуков Алий, абы и къуэдзэ Хъубий Марат, КъБР-м и Іэтащхьэм и Администрацэм и Унафэщ Къуэдзокъуэ Мухьэмэд, Урысейм и МЧС-м и Управленэ нэхъ́ыщхьэў КъБР-м щыІэм и унафэщІ Надежин Михаил, КъБР-м и Іэтащхьэмрэ Правительствэмрэ я Іуэхухэр зезыгъакіуэ Ащхъуэт Азэмэтджэрий сымэ.

КІУЭКІУЭ Казбек жиІащ Кавказ Ищхъэрэ федеральнэ щІыналъэм хыхьэ адрей хэгъэгухэми хуэдэу, Къэбэрдей-Балъкъэрым Донецкрэ Луганскрэ къикІа кіуэрыкіуэсэжхэр къегъэблэгъэным зэрызыхуигъэхьэзырыр. Іэташхьэм Правительствэм унафэ хуищіащ ДНР-мрэ ЛНР-мрэ къикіынухэр къегъэблэгъэнымрэ псэупіэхэм щіэгъэтІысхьэнымрэ зи нэІэ щІэтыну оперативнэ штаб къызэригъэпэщыну.

КІуэрыкІуэсэжу мызыгъуэгукІэ республикэм къихьэну цІыху 400-м папщІэ санаторитху ягъэхьэзыр - «Курорт «Нальчик», «Вершина», Къалмыкъым и цІэр зезыхьэр, «Кавказ», «Долинск». Абы къыщымынэу, иджыри нэгъуэщі щіыпіэхэр хухахынущ. КъБР-м Роспотребнадзорымрэ Узыншагъэр хъумэнымкіэ министерствэмрэ ціыхухэм медицинэ Іуэхутхьэбзэхэр яхуэщІэныр зэтраублэнущ, КъБР-м ЕгъэджэныгъэмкІэ, щіэныгъэмрэ щіалэгъуалэм я іуэхухэмкіэ и министерствэм еджапіэхэм щіигъэтіысхьэнущ къыздашэ сабийхэр.

КъищынэмыщІауэ, «Урысей зэкъуэт» партыр я щІэгъэкъуэну кІуэрыкІуэсэжхэм гуманитар дэІэпыкъуныгъэу тонн 20 хуагъэхьэзыращ. Абы хэлъщ ерыскъыхэри япэу

зыхуеинухэри.

Ар пщэдей Дон Іус Ростов ирагъэшэнущ, хуэныкъуэхэм иратыжын хуэдэу.

КЪЭБАРТ Мирэ.

Хабзэм зэхъуэкІыныгъэ халъхьэ

КъБР-м и Парламентым и УнафэщІ Егоровэ Татьянэ президиумым и зэlущІэ иригъэкlуэкlащ видеозэ-пыщІэныгъэкІэ. Депутатхэр тепсэлъыхьащ цІыхубэм я шынагъуэншагъэр къызэпызыуд административнэ хабзэншагъэ зылэжьхэр жэуапым ешэлІэным. Апхуэдэу тепсэльыхьащ Іэзэгъуазэ Іуэху зезыхуэхэм, цІыхубэр щызэхуэс щіыпіэхэм ахъшэ къратыну щылъаіуэхэм, балигъыпіэ имыувауэ балигъ щызэхуэс щіыпіэхэм я закъуэ кіуэхэм.

цІыхубэм я шынагъуэншагъэмкіэ, Іулъхьэм пэшіэтынымкІэ й комитетым и унафэщі Кривко Михаил къызэрыхигъэщамкіэ, 2021 гъэм щіышылэм и 23-м и пэ къихуэу апхуэдэ административнэ хабзэншагъэхэм я протоколхэр зэхагъэувэу щытащ республикэм и гъэзэщакіуэ властым и къу-лыкъущапіэхэм. УФ-м административнэ хабзэншагъэмкіэ и кодексым къигъзувхэм тету, КъБР-м и Парламентым КъБР-м и кодексым зэхъуэкІыныгъэхэр хилъхьащ. ДяпэкІэ админи-

КъБР-м и Парламентым стративнэ хабзэншагъэхэм теухуа протоколхэр зэхэзыгъэувэнур къэралкіуэці lyəxyxəmklə къулыкъущІапІэхэм я лэжьакІуэхэрщ. Абы теухуа зэгурыІуэныгъэ зэраухылІащ УФ-м и МВД-мрэ КъБР-м и Правительствэмрэ. ИкІи УФ-м и Правительствэм къищтащ 2021 гъэм щІышылэм и 23-м.

КъБР-м и МВД-м Жылагъуэ псэукіэр хъумэнымкіэ, гъэзэщіакіуэ властымрэ щІыпІэ самоуправленэхэмрэ ядэлэжьэнымкІэ и къудамэм и унафэщі Баттаев Муслъим зэрыжиlамкlэ, илъэс кlуам республикэм къыщыщlагъэщащ административнэ хабзэншагъэу 489-рэ.

ЗэІущІэм къыщыпсэлъащ КъБР-м финансхэмкІэ и министрым и къуэдзэ Калабеков Азэмэт. КъБР-м и зэзыгъэкіуж судьяхэм я лэжьыгъэр къызэзыгъэпэщ Іэнатіэм и унафэщі **Муртазов Борис**, КъБР-м и Суд приставхэм я федеральнэ къу-лыкъум и управленэм и унафэщ**! Ефэнды Олег** сы-

Егоровэ Татьянэ зэры-жиlамкlэ, зэгурыlуэныгъэр зэрызэраухылІэрэ зэман куэди дэкlакъым, ауэ Іуэхур нэхъ кІуатэ хъуащ.

Депутатхэр тепсэлъыхьащ хабзэншагъэр къызэрыщІагъэщ Іэмалхэм, хабзэм ебакъуэхэм жэуап зэрг зэрыра-

Зэlущlэм хэтхэр къытеувы ащ нэгъуэщ І Іуэхугъуэхэми. Апхуэдэщ «КъБР-м и щІалэгъуалэ политикэм» теухуа законым и проектыр. КъБР-м и Парламентым Егъэджэныгъэмкіэ, щіэныгъэмрэ щалэгъуалэм я ІуэхухэмкІэ и комитетым и унафэщІ Емуз Нинэ жиІащ федеральнэ закон щхьэхүэ къащтам ипкъ иткІэ, республикэм и законми зэхъуэкІыныгъэхэр халъхьэн хуей зэрыхъуар. Абы елэжьащ министерствэхэмрэ ведомствэхэмрэ я лыкІуэхэр зыхэт гуп. Проектыр абы хэплъапхъэхэм хурагъэхьащ, я Іуэху еплъыкіэ жра-

> КъБР-м и Парламентым и пресс-İуэхущlапlэ.

Уи зэфіэкіыр лъагэу, уи мурадхэм утеіэбэу!

ПщІэ зыхуэтщІ Къанокъуэ Арсен!

Щіэныгъэхэмкіэ Дунейпсо Адыгэ Академием хэтхэр гурэ псэкlэ укъыщалъхуа махуэмкlэ къохъуэхъу! Уи зэфlэкlыр лъагэу, ехъулlэныгъэр уи куэду, уи мурадхэм утеlэбэу илъэс куэдкlэ Тхьэм укъытщхьэщигъэт!

Адыгэ Академием и насып кърихьэкlayэ къыдолъытэ уэ пхуэдэ унафэщ гуащафіз зэригъуэтамкіэ. Уэ пхуэдэу къыщалъхуа щіынальэри зыщыпсэу къэралыгъуэри зыр адрейм къыкІэрымыхуу фІыуэ зылъагъухэрш пшэдейрей махуэр фіыкіэ зыщыгугъыр. Ныбжь зијэхэм я щјэгъэкъуэн, зи щјалэгъуэм дежкІэ щапхъэ уахуэхъуу, уи унафэ щіэту зэфіах іуэхушхуэхэмрэ нэхъ ціыкіу-хэмрэ лъэпкъым щыщ дэтхэнэ зыми и щхьэр лъагэу ирегъэлъагъуж. АМАН-м и Президентым и гупыжкіэщ хэлъэт зиіэ ныбжьыщізхэм, псом хуэмыдэу къуажэ жыжьэхэм къыдэкіахэм, нобэ я зэфіэкі къагъэлъэгъуэну, дунейм нэхъ щыцІэрыІуэ еджапіэхэм щіэныгъэ щызэрагъэгъуэтыну іэмал къезытыр. Уи сом хэплъхьэурэ шэнхабзэм. гъуазджэм, спортым къыщызэбгъэпэщ зэ-

пеуэхэм Кавказым ис лъэпкъхэри, дунейм тепхъа, и Хэку имысыж адыгэхэри зэрешаліэ. Зи зэфіэкіыр щіэныгъэм, хьэрычэт Іуэхухэм хуэщіа щіалэгъуалэм япэ лъэбакъуэр ячыну Іэмал ибот. Гу лъумытапіэ иіэкъым адыгэ тхыдэр зэф эўвэжын папщ э уи унафэ щіэту ягъэзэщіа проектхэм. Тхылъыщіэхэр, анэдэлъхубзэм ехьэліа зэхьэзэхуэхэр, телепроектхэр, къинэмыщІхэр - дэтхэнэ үй зы жэрдэмри щыхьэту къоув үздэшыт увып р Тхьэм къызэрыпхуигъэфэщамкіэ, абы хурикъун Іэзагъ зэрыббгъэдэлъымкlэ.

ЩІДАА-м хэтхэм насып лейуэ къыдолъытэ уи унафэ дыщІэту дылэжьэныр, сыту жыпІэмэ, щапхъэ пхуэхъу нэхъыжьыр ныбжьэгъущ икІи гъуэгугъэлъагъуэщ. Сыт щыгъуи бдэтлъагъу цІыху хэтыкІэ екІум дэтхэнэ зыми и гугъэфіхэр къигъэнэіуэну, хузэфіэкі ищІэну трегъэгушхуэ!

Узыншагъэ быдэ, насып куу, гуфІэгъуэ хэІэтыкІа уи махуэшхуэм Алыхыым къыпхудигъэкІуэну дынохъуэхъу!

ЩІ эныг ъэхэмкі э Дуней псо Адыгэ Академием хэтхэр.

Мазаем и 23-р Хэкум и хъумак уэм и махуэщ

Зауэми лэжьыгъэми къыщимыкІуэта

1941 - 1945 гъэхэм щы Ахку зауэшхуэм я псэ емыблэжу щызэуахэм, ди къэралым и къыщхьэщыжак уэ, хъумак Гуэн Туэгуан эшхэн тылъу зык Гуан Туэгуан Туэгуан Туэгуан Тыбэжь Хьэжмырзэ.

1941 гъэм мэкъуауэгъуэм 22-p совет И цІыхубэм гуауэшхуэ къахуэзыхьа махуэт. Хэкупсэу, цІыху пэжу къэралым ис дэтхэнэри пабгъэрт фронтым кіуэуэ бийм пэщіэувэну. Зауэм щыщІидза дыдэм кыщпэкдэсхэм ЯЩЫЩ куэд Іухьащ абы. дамышами, илъэсым Ныбэжь Хьэжмырзи ху-

щІэкъурт хэкур хуит къэщІыжыным и къару ирихьэлІэну. Зауэр къыщыхъеям щыгъуэ, ар унагъуэ хъуакІэт. ЗэгурыІуэрэ зэдэІуэжу псэун щІэзыдза Хьэжмырзэрэ и щхьэгъусэ Хьэмилэтрэ зэкІэлъхьэужьу къащІэхъуат хъыджэбзищ: ХьэІишэт, Татьянэ, Рае сымэ. Абыхэм ящыгуфІыкІ пэтми, зэщхьэгъусэхэр щІэхъуэпсырт я лъэпкъ къуэпсым адэкІэ къыпызыщэн щІалэ яІэным. Тхьэм и фІыщІэкІэ, а гуращэр нахуапІэ яхуэхъуащ Ныбэжьхэ. 1942 гъэм абы-хэм я унагъуэм къихъуащ куэдрэ зыпэплъа щІалэ цІыкІур. Хьэсанэ зыфІаща сабийм гу щихуэну хунэмысу, Хьэжмырзэ мыгувэу фронтым ираджащ икІи зауэр иухыхукІз бийм пэщІэтащ, лІыгъэрэ хахуагъэрэ къигъэлъагъуэу.

И щхьэгъусэр зауэм щыдэкlауэ щыта махуэр иужькlэ куэдрэ игу къигъэкlыжу щытащ Хьэмилэт. Абы жиlэжу зэрыщытамкlэ, бынунагъуэм сэлам щарихыжым, Хьэжмырзэ lэплlэ яхуищlыжащ и хъыджэбзищым. Щхьэнтэкlэ къэгъэтlылъыхьауэ пlэкум ис Хьэсанэ цlыкlу мазиплl хъуа къудейуэ арат абы щыгъуэ. «Е си хъарып цlыкlу мыгъуэ, тlэкlу унэхъ ину щытами сыт хъунт, хъыджэбзищым языхэзым ураныбжыу укъэзгъэнами аратэкъэ?.. Ди пъапсэр зыхъумэжыфын, ди лъэпкъым къыпызыщэн ухъуну Тхьэшхуэм солъэlу...»-арат абы щыгъуэ адэм сабийм жриlар, и нэпсыр къыфlекlуарэ и lэ пхъашэр абы и щхьэфэм дилъэурэ.

Хьэжмырзэ щыдэк дыдэм Ныбэжьхэ я пщанттэм къыдыхьат жылэм я ефэнды Къумыкъу Исуф. Зауэ Іэнаттэ хьэлъэм, псэзэпылъхьэптэм пщэдей Туувэну щалэм къритащ езыр зытебжа ахъшэ жьгъей цыкту, абы къихъумэну Тхьэ зэрыхуелъэгуар къыжритари.

Фронтым Іут дэтхэнэ зауэлІми хуэдэу, гугъуехь куэд ишэчащ, гухэщ мымащи игъэващ Хьэжмырзэ. Ар яхэтащ ди къэралыр хуит къэзыщІыжахэми, хамэ щІыналъэхэр фашизмэм и «бэджыхъым» къы-ІэщІэзыхыжахэми. Шынагъуэ куэдым къелащ Ныбэжьыр. ИтІани, сыт хуэдэ гузэвэгъуэ пэщіэмыхуами, щтэуэ имыщіапхъэ илэжьакъым, атІэ зэрыхуа щытыкІэ гугъум лІыгъэрэ губзыгъагъэрэ хэлъу къикІыфащ. Абыхэм ящыщ зыт ар Венэ къалэр хуит къыщащІыжым зэрыхуа щытыкІэр. УІэгъэщым къызэрыщІэкІыжрэ куэд дыдэ дэмыкlауэ, ар зауэ гуащІэм щыхэхуат Австрием. Ебгъэрыкlуэныгъэм хэт зауэл гупым я командирыр яукІати, пашэ зыщхьэщымытыж гупыр зы напіэзыпіэкіэ щтэІэщтаблэ хъуат. Абы зэуэ гу лъызыта Ныбэжь Хьэжмырзэ унафэр къищтэри, гупыр зэщІигъэуІуащ. «Вперёд, за Родину! Алыхыр къыддэІыпыкъунщ!» - апхуэдэу урысыбзэри адыгэбзэри зэхэту и гъусэхэр къыхуриджэри, ебгъэрыкІуэныгъэм пащауэ щытащ абы щыгъуэ, нэхъыщхьэрати, ар ехъуліэныгъэкіэ зэфіахат. Адыгэліым къыкъуэкІа апхуэдэ лІыгъэм къыпэкІуат «Вагъуэ Плъыжь» орденымрэ Сталиным и Іэр зыщІэлъ ФІыщІэ тхылъымоэ.

Апхуэдэу лІыгъэрэ хахуагъэрэ яхэлъу Хэкур бий бзаджэм щызыхъумахэм яхэтащ Хьэжмырзэ. Хэку зауэшхуэр ди текІуэныгъэкІэ иуха нэужь, абы къигъэзэ-

жащ щалъхуа и щІынальэм. Я къуажэ къыщысыжар зауэр иухыу илъэси дэкІыжа нэужьщ. «Вагъуэ Плъыжь» орденым нэмыщІ, абы и бгъэгум щылыдырт медаль куэди. Зауэм къыщытехуа удынхэм, уІэгъэхэм я лъэужьхэр къытенат абы и щІыфэм. Нэрылъагъу дыдэт и жьэпкъым хуэкІуэу телъ дыркъуэ кІы-хьыр. Ауэ а псоми асы--етжеІв енеахым мытеах къым. Нэхъыщхьэрати, ар псэууэ и быным къахыхьэжат. ЖиІэжу зэрыщытамкІи, ефэндым кърита жьгъей цІыкІум и фІыгъэ куэди абы хилъа-

- Ди адэм къыздихьыжауэ щытащ къэзы-

хъумауэ жыхуи!э а ахъшэр. Ар сэбэп къыхуэхъуами, Тхьэм ещ!э, ауэ, насыпыншэу къыщ!эк!ынтэкъыми, зауэм зыщрихьэл!а гугъуехь куэдым къелри, псэууэ ди унагъуэм къихьэжащ, - и адэм и хъыбар къытхуе!уатэ Хьэсанэ. - Ди адэр къэк!уэжу гъуэгу здытетым, ди жылэм а лъэхъэнэм щызэхэта колхозым и тхьэмадэ Гуэщокъуэ Хьэкъубат губгъуэм ит хьэмым деж щыхуэзауэ щытащ. Абы къигъэк!уауэ жи!эри, ди деж а махуэм къыдэлъэдат зы щ!алэшхуэ. Ар пощтзехьэу къуажэм ди!эт. «Хьэмилэт! Гуф!апщ!э къызэт! Хьэжмырзэ хьэмым деж къэсыжауэ къок!уэж!» - к!ийуэрэ къажэрт ар.

Илъэс лъандэрэ зи хъыбар имыщіэ и щхьэгъусэр къахуэкіуэжу зэхэзыха Хьэмилэт гуфіапщізу итынут иіэм я нэхъыфіыр. Хьэжмырзэ зэригъэпэщауэ щытауэ бжэн хъушэ яіэт Ныбэжьхэ, зы ажэжь бланэ я пашэу. Ар гуфіапщізу щіалэм иритат Хьэмилэт. Ціыкіуу щытами, а къэхъукъащіэр Хьэсанэ и нэгум ноби щіэтщ: ажэжьым и бжьакъуэ къэгъэшахэр зи ізблэм фіэлъ щіалэшхуэм зи фіалъэ лъакъуэхэр Іэта ажэжьыр диш хуэдэщ иджыпсту, абы зэрыжиіэмкіэ.

Тхьэм иухати, зауэми уlэгъэхэми къелри, апхуэдэу быным къахыхьэжат Хьэжмырээ. Махуэл димыгъэкlыу ар яхыхьащ бийм ээтрикъута цlыхубэ хозяйствэр зэфlэзыгъэувэжхэм. Еш имыщlэу ар щылэжьащ колхозым, сыт хуэдэ lэнатlэ къыхуагъэлъэгъуами, ар зэрыригъэфlэкlуэным хущlэкъуу, пщэрылъ къыхуащ дэтхэнэ къалэнри дагъуэншэу зэфlихыу. Къэхъуащ Хьэжмырзэ и хъыджэбэхэри, нэхъыбэу зытегузэвыхьа и щlалэ закъуэри. Ахэр псори унагъуэ хъужахэщ, щlэблэ дахи къатехъукlыжащ.

Зауэм къыщытехуа уІэгъэхэр къэятэжри, 1958 гъэм дунейм ехыжащ Хьэжмырээ. Хъыджэбэхэр унагъуэ хъуами, Хьэсанэ 8-нэ классым щІэсу арат абы щыгъуэ. ЩІалэ закъуэр къэхъуащ, и адэм и щапхъэр гъащіэ гъуазэ хуэхъуу. Абы ехъуліэныгъэкіэ къиухащ Къэбэрдей-Балъкъэр къэрал университетым и мэкъумэш факультетыр икіи я къуажэм илъэс куэдкіэ щылэжьащ инженеру. Унагъуэ дахи иіэщ Хьэсанэ: щхьэгъусэфі, щіэныгъэфірэ Іэщіагъэ екіурэ зиіэхэу зыпхъурэ къуитірэ.

Хьэжмырзэ илъэс 35-кlэ кlэлъыпсэужа Хьэжмырзэ илъэс 35-кlэ кlэлъыпсэужа Хьэмилэт, Тхьэм и фlыщlэкlэ, илъэгъуащ хъыджэбзхэми щlалэ закъуэми я насып куэд, къуэрылъху-пхъурылъху lэфlхэр. Жьыщхьэ махуэ хъуауэ, и щlалэгъуэм имыlа тыншыгъуэр и къуэмрэ и нысэмрэ ирагъэгъуэтыжауэ, 1993 гъэм дунейм ехыжаш ар.

Хэку зауэшхуэм лыгъэ иlэу хэта, Текlуэныгъэ иныр къэралым къыхуэзыхьахэм ящыща Ныбэжь Хьэжмырзэ, быныр, джэд къуртым хуэдэу, тегужьеикlауэ зэщlэзыпlа Хьэмилэт сымэ я фэеплъ нэхухэр сакъыу яхъумэ абыхэм къащlэхъуа щlэблэм, иригушхуэу, гъэсэныгъэ щапхъэ яхуэхъуу. Апхуэдэ адыгэ унагъуэхэращ лъэпкъым и къэкlуэнур зыгъэдахэр.

Зэшхэм я лІыгъэр

Хэкум и хъумакіуэм и махуэм дигу къыдогъэкіыж абы и щхьэхуитыныгъэм щхьэмыгъазэу щіэзэуахэр. Ди къэралым зы унагъуи ису къыщіэкіынкъым 1941-1945 гъэхэм екіуэкіа Хэку зауэшхуэм и гузэвэгъуэмрэ бэлыхьымрэ зымышэча, куэдми-мащіэми абы и мафіаем имылыпщіа. Сэ сыкъызыхэкіа Таухэ я унагъуэми къатехуащ а зэман хьэлъэм и удын. Ліыхъужьыгъэ хэлъу фашист зэрыпхъуакіуэхэм япэщіэтащ ди адэ Тау Хьэзрэіил. Абы и шынэхъыщіэ Бориси хахуэу зэуащ, къикіуэт имыщіэу, и псэри ди хуитыныгъэм папщіэ итащ.

ДИ адэшхуэ-анэшхуэхэу Таухэ Хьэмщэтрэ Баблинэрэ ящыщащ гъащіэщіэр гурэ псэкіэ къэзыщта щхьэлыктуэдэсхэм. Ліэщіыгъуэ блэкіам и Жэпуэгъуэ революцэ иным иужькіэ къэралым щаухуэу хуежьа псэукіэщіэм и телъхьэу щытами, Хьэмщэт хунэсакъым абы и фіыгъуэ илъагъуну. Ар гуузу яукіауэ щытащ совет властым и бийхэм. Сабиитхур и закъуэу къызыхуэна си анэшхуэр Джэрмэншык къэіэпхьуэжат, и дыщым пэгъунэгъуу. Я адэм и гъащіэр щапхъэу яхуигъэлъагъуэу абы ипіащ и бынхэр, захуагъэм, пэжыгъэм я телъхьэу.

Ди адэ Хьэзрэlил зэкъуэшитlым я нэхъыжьт. Илъэс 16 фlэкlа мыхъуауэ ар хыхьауэ щытащ комсомолым. Жылагъуэ Іуэхухэмкlэ хуабжьу жыджэру, урысыбзэми хуэшэрыуэу зэрыщытым гу лъамытэу къэнакъым. 1939 гъэм ар ягъэуващ ди республикэм и Суд нэхъыщхьэм и коменданту икlи тэрмэшу. Щlэныгъэм хуэнэхъуеиншэ щlалэр юрист lэщlагъэм Орджоникидзе (иджы Владикавказ) щыхуеджащ, иужькlэ ар цlыхубэ судыщlэу щылэжьащ Прималкинскэ районым. Хабзэм, захуагъэм дапщэщи и телъхьэ Хьэзрэlил щlыналъэм щекlуэкl жылагъуэ лэжьыгъэм жыджэру хэтащ.

Хэку зауэшхуэр къэхъея нэужь, ар зэуапІэм Іухьащ икІи лІыгъэрэ хахуагъэрэ къигъэлъагъуэу бийм пэщІэтащ. Ар хэтащ Сталинград нэмыцэхэм ящызыхъумахэм. Абы и Іэшэлъашэхэм щекІуэкІа зэзауэ гуащІэхэм ящыщ зым ди адэр уІэгъэ хьэлъэ щыхъуащ икІи сымаджэщым зэман кІыхькІэ щІэлъащ. Абы къыщІэкІыжа нэужь, ХьэзрэІил хущІэкъуащ зэуапІэм Іухьэжыну, арщхьэкІэ и узыншагъэм иІэ хъуа сэкъатым тращІыхьри, ар и щІыпІэм къагъэкІуэжащ. ЗауэлІ хъыжьэр икІи коммунист пэжыр занщІэу хыхьащ Лэскэн щІыпІэм къыщызэрагъэпэщауэ щыта партизан отрядым икІи ди щІыналъэр хуит къащІыжыхункІэ а гупым хэту зэуащ.

1943 гъэм и пэщіэдзэм ар хахащ Налшык къалэм и ціыхубэ судыщізу, иужькіэ НКВД-м пыщіа ізнатіэхэм щылэжьащ. Апхуэдэу Хьэзрэіил пэрытащ парт, нэгъуэщі лэжьапіз ізнатіэхэм. Сыт хуэдэ къалэн пщэрылъ къыхуащіами, ди адэм ар ирихьэкіащ жэуаплыныгъэ зыхищізу, пэжыгъэмрэ захуагъэмрэ и гъуазэу. Абы къыхуагъэфэщащ къэрал дамыгъэ зыбжанэ, щіыхь, щытхъу тхылъхэр. Ди адэр дунейм ехыжащ 1973 гъэм и гъатхэпэм.

ХьэзрэІил хуэдэу цІыху Іэдэбу, жыджэру, пэжыр и гъуазэу щытащ абы и къуэш нэхъыщІэ Бориси. Школ нэужьым абы къиухащ егъэджакІуэхэр щагъэхьэзыр курсхэр, адэкІэ Къэбэрдей-Балъкэр пединститутым и щІэныгъэм щыхигъэхъуащ. ЕджапІэм щызэфІих лэжьыгъэм къыдэкІуэу, Борис усэным, тхэным дихьэхырт. Абы и къалэмыпэм къыпыкІа усэхэр щызэхуэхьэса «Догъагъэ» тхылъыр дунейм къытехьауэ щытащ 1939 гъэм. А илъэс дыдэм ар хагъэхьащ Къэбэрдей-Балъкъэрым и ТхакІуэхэм я зэгухьэныгъэм. Зауэм ипэ илъэсхэм Борис къалащхьэр щыІащ, НКВД-м и школым и курсанту. Хэку зауэшхуэм щІидза нэужь, ар зыхэт 35-нэ танк бригадэр къалащхьэр бийм щызыхъумахэм ящыщащ. ИужькІэ Калинин фронтым и 16-нэ дзэм хагъэхьэжащ. Тверь областым хиубыдэ Старицэ къалэм 1942 гъэм и гъэмахуэкІэм щекІуэкІа зэхэуз гуащІэхэм ящыщ зым уІэгъэ хьэлъэ щыхъуащ ди адэ къуэшыр икІи и псэр итащ.

Ди анэм куэдрэ жиlэжу зэхэтхат ди анэшхуэ Баблинэ и къуэм ежьэурэ дунейм зэрехыжар. Ар гугъэрт и къуэ нэхъыщlэри, нэхъыжьым хуэдэу, псэууэ къыхуэкlуэжыну, хуэхъуапсэрт абы унагъуэ насыпкlэ, бын цlыкlухэмкlэ. Ди анэшхуэр сымаджэу куэдрэ хэлъащ. Нэхъ хьэлъэ щыхъуа зы пщыхьэщхьэ гуэрым ар Тхьэм елъэlуауэ жаlэ мыпхуэдэу: «Си Борис сымылъагъужынумэ, Алыхь дыщэ, ныжэбэ си псэр хэх...» Нэхущым ди анэшхуэр дунейм ехыжащ...

Тау Борис зауэм щызэрихьа ліыгъэхэм папщіэ къэрал дамыгъэ зыбжанэ къыхуагъэфэщауэ щытащ. Абы и ціэр дыщэпскіэ къыщыхаіущіыкіащ зи хуитыныгъэм папщіэ и псэр щита Старицэ къалэм Хэку зауэшхуэм хэкіуэдахэм папщіэ щагъэува фэеплъым. Тау Борис Хьэмщэт и къуэм и ціэр тетщ КъБКъУ-м и пщіантіэм дэт апхуэдэ фэеплъми, КъБР-м и Тхакіуэхэм я зэгухьэныгъэм деж фіэлъ фэеплъ пхъэбгъуми, Джэрмэншык къуажэм дэт курыт школым щаухуа фэеплъми.

Ди адэ къуэшым ещхьу сэри егъэджакІуэ ІэщІагъэр къыхэсхащ. Абы теухуауэ зэхэсха хъыбархэмрэ унагъуэм къытхуэна сурэтхэмрэ я лъабжьэу Борис и шыфэлІыфэр си нэгум куэдрэ къыщІохьэ.

Ди къэралым и хуитыныгъэм папщ ря псэр зытахэм я фэеплъхэр, зауэ ранат м хахуэу ругахэм я ц рээр тщымыгъупщэу, яхуэфэщэн пщ рээц рахьр ялъыдгъэсу дыпсэун хуейщ. Абыхэм зэрахьа лыгъэр ди тхыдэм къыхэнащ хэмыгъуэщэж лъэужьу.

ТАУ (ЧЫЛ) Иринэ. *Аруан куей.*

ДифІ догъэлъапІэ

ФІым фІыщІз пылъщ

Урысей Федерацэм и Федеральнэ Зэхуэсым ФедерацэмкІэ и Советым Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм къыбгъэдэкіыу сенатору щыіэ, Федерацэмкіэ Советым Хамэ къэрал ІуэхухэмкІэ и комитетым и Іэтащхьэм и къуэдзэ, 2005 - 2013 гъэхэм КъБР-м и Президенту щыта, ЩІэныгъэхэмкіэ Дунейпсо Адыгэ Академием и тхьэмадэ Къанокъуэ Арсен Башир и къуэр и щхьэкіи и іуэхущіафэкіи къыщаціыху къыщалъхуа щіыпіэми Урысей псоми. Абы и гугъу щытщікіэ, ди нэгу къыщізувэжыр адэжь щіынальэм папщіэ зэфіигьэкіа іуэху дахэхэрш, КъБР-м и унафэщІу лэжьэху дэтлъэгъуа Іэзагъымрэ жумартагъымрэщ. Ар ди лъахэм и зыужьыныгъэм куэд хуэзыщіа, ноби и къару псори хэзылъхьэ политик цІэрыІуэу Къэбэрдей-Балъкъэрым и тхыдэм хэуващ.

АДЫГЭ щіалэр 1957 гъэм Мазаем и 22-м Шытхьэлэ къуажэм къыщалъхуащ. Курыт школ нэужьым щеджащ Плехановым й цІэр зэрихьэу Москва дэт институтым и сату-экономикэ факультетым. ХьэрычэтыщІэм епха Іуэху куэд зэригъэкІуэкІащ, КъБР-м и ліыкІуэу УФ-м и Президентым деж щы-Іэм и къуэдзэу щытащ.

2003 гъэм и дыгъэгъазэм УФ-м и Къэрал Думэм и депутату хахащ Къанокъуэр. «Урысей зэкъуэт» политикэ партым и Ипщэ зэзыгъэуІу советым и тхьэмадэм и къуэдзэу, Къэрал Думэм Бюджетымрэ налогхэмкіэ и комитетым и унафэщіым и къуэдзэу, Къэрал Думэм Кавказ Ищхъэрэ ІуэхухэмкІэ и гупым хэту ІуэхуфІ куэд зэфІигъэкlащ иджыри зэфleх. Абы нэмыщі Къуэкіыпіэ Гъунэгъум хыхьэ къэралхэм я парламентхэмрэ ФедерацэмкІэ Советымрэ я зэдэлэжьэныгъэр къызэщІэгъэуІуэныр и пщэ дэлъщ, Урысей-Эмират зэдэлэжьэкіэмкіэ советым и тхьэ-

2005 гъэм фокlадэм и 27-м Урысей Федерацэм и Президент Путин Владимир къигъэлъагъуэри, Къанокъуэ Арсен КъБР-м и Іэтащхьэу хахащ. Илъэситху нэужьым, ар етlyанэу хахыжри, а къулыкъум тетащ 2013 гъэм дыгъэгъазэм и 6 пщІондэ. Куэд мыщІэу ар сенатору ягъэкІуащ Федеральнэ Зэхуэсым ФедерацэмкІэ

и Советым.

Арсен псапэ зыпылъу иригъэкІуэкІ ІуэхухэмкІэ, мылъкукІэ цІыхухэм зэрызащІигъакъуэмкіэ, щэнхабзэ зэхыхьэ инхэр къызэгъэпэщыным и зэрыхилъхьэмкІэ Къэбэрдей-Балъкъэрым фІыуэ къыщацІыхуат лэжьэну къэмыкІуэж щІыкІи. Иджырей гупсысэкІэ зиІэ, зыхуигъэувыж къалэнхэр зэрызригъэхъулІэн Іэмалхэр къэзыгъуэтыф политик къызэрымыкІуэм а ІэнатІэм зэрыпэрыта илъэсибгъум къриубыдэу ди лъахэм исхэм я деж пщІэшхуэ къыщилэжьащ, и Іулыджым лъагэу зиІэтащ, и зэфІэкІыр къэрал псом къыщалъытащ. Урысейм ис эксперт-политолог куэдым жаІэрт Къанокъуэ Арсен КъБР-м и Іэтащхьэў щіагъэўвар экономист-Іуэхузехьэ лъэщу, абы и лъэныкъуэкІэ зэфІэкІ къызэрымыкіуэ бгъэдэлъу зэрыщытыр арауэ. Пэж дыдэуи, абы щыхьэт техъуащ Къанокъуэм УФ-м и хэгъэгу нэхъ къыкІэрыхухэм ящыщыр илъэс зыбжанэм къриубыдэу Кавказ Ищхъэрэ федеральнэ щІыналъэм экономикэ и лъэныкъуэ-кlэ пашэ зэрыщищІар. КъБР-м и УнафэщІу щагъзува махуэм щегъэжьауэ ар иужь ихьащ щІыналъэм и экономикэм зе-

гъэужьыным, инвестицэхэмрэ иджырей технологиехэмрэ къигъэсэбэпкІэрэ, туризмэм зегъэубгъуным, мэкъумэш ІэнатІэмрэ промышленностымрэ егъэфІэкІуэным.

Ахэр зригъэхъулІэфын папщІэ абы иІэт зыхуей псори зэфІэкІи, щІэныгъи, къэухь лъаги, жыджэрагъи. Къанокъуэ Арсен экономикэ щІэныгъэхэм я докторщ, Экономикэ щІэныгъэхэмрэ хьэрычэтыщІэ ІуэхухэмкІэ, Естественнэ щІэныгъэхэмкіэ, Щіэныгъэхэмкіэ Дунейпсо Адыгэ Академиехэм я академикщ. Къанокъуэм и къалэмыпэм къыщІэкІащ рыночнэ экономикэм и хабзэхэм теухуа монографие, тхыгъэ зыбжанэ.

КъБР-м и Іэтащхьэу зэрылэжьа зэманым къриубыдэу Къанокъуэ Арсенрэ абы и унафэ щІэт гупымрэ куэд къайхъуліащ щІыналъэм и социально-экономикэ щытыкІэр егъэфІэкІуэным епхауэ. Ар и фІыгъэщ жылагъуэм и гъащІэм ехьэлІа Іуэхугъуэхэу гулъытэ нэхъыбэ зыхуэщІыпхъэхэр, хэкум зэрызиужьыну унэтіыныгъэ нэхьыщхьэхэмрэ къэрал властым и органхэм къапэщыт къалэнхэмрэ ІупщІу зэхигъэкІыу, япэ игъэщыпхъэхэр игъэнаlуэурэ зи къалэнхэм пщэрылъ ящищју зэрыщытам.

ЪАНОКЪУЭ Арсен сыт щы-Гъуи хеубыдэ политик, экономист нэхъыфІхэм я бжыгъэм, КъБР-м и унафэщІу щытыху хэгъэгу Іэтащхьэхэм хуащі пщІэмрэ ябгъэдэлъ зэфІэкІымрэ зыхуэдизыр къызэрагъэлъагъуэ рейтингми зыбжанэрэ и пашэ мэхъу. Иужьрей илъэсхэм ар Урысей Федерацэм и политик пщІэ нэхъ зыхуащІхэм я бжыгъэм хеубыдэ.

Ахэр гулъытэ къызэрыгуэкІыу зэрыщымытым щыхьэт тохъуэ Къэбэрдей-Балъкъэрым и лІыщхьэу щыщыта лъэхъэнэм иригъэкlуэкlа лэжьыгъэхэм нэрылъагъуу къапэкІуа ефІэкІуэныгъэр. Къапщтэмэ, мэкъумэшхэкі къыщіэгъэкіынымкіэ 2010 гъэм КъБР-р КИФЩІ-м пашэ щохъу. Социально-экономикэм хуища хэлъхьэныгъэхэмрэ инвестпроектхэр къызэригъэсэбэпамрэ къапэкІуащ лэжьапІэншэхэм я бжыгъэр нэхъ мащ Із зэрыхъуар, республикэм ику иту щат улахуэм, пенсэхэм зэрыхэхъуар, еджапіэщіэхэр, медицинэ іуэхущіапіэ зыбжанэ къызэрызэіуахар, ди къалэхэм, къуажэхэм я теплъэр зэрефіэкіўар, нэгъуэщі Іуэху дахэ куэди.

Къанокъуэ Арсен и жумартагъыр цІыхубэм ягъэўнэхуащ псапэу ищіэмкіэ, махуэшхуэхэр, Гуэху дахэхэр къызэгъэпэщыным и мылъку зэрыхилъхьэмкіэ. Псалъэм къыдэкіуэу жыпіэмэ, абы и жэрдэмкіэ икій езым и ахъшэкІэ иригъэщІащ Налшык дэт мэжджытыр, КъБР-р езым фІэфІу Урысейм зэрыгухьэрэ илъэс зэрырикъум и щІыхькІэ Фэеплъ аркэр, Кавказ зауэжьым (1763 -1864) хэкІуэда адыгэхэм я фэеплъыр, «Синдика» хьэщІэщыр,

«Эльбрус» шхапІэр иджырей мардэм изагъэу зэригъэпэщыжащ. Зэрыжыт агъэххэщи, зызэщІигъэкъуа, зыдэІэпыкъуа цІыхухэм я бжыгъэр къэлъытэгъуейщ.

Къэбэрдей-Балъкъэрым зиужьыным хьэлэлу зэрыхуэлэжьам папщІэ Къанокъуэм жьам папщІэ къыхуагъэфэщащ къэрал дамыгъэ лъапІэхэр: Зэныбжьэгъугъэм и орденыр (2007), «Хэкум и щІыхь» орденыр, «Хэкум и пащхьэм щиіэ фіыщіэхэм папщІэ» орденым и IV нагъыщэр (2010), «Мамырыгъэмрэ псапэ зыпылъ Іуэхухэмрэ папщІэ» дыщэ медалыр (2008)

Федерацэмкіэ Советым Хамэ къэрал ІуэхухэмкІэ и къудамэм и Іэтащхьэм и къуэдзэ политик цІэрыІуэр иджыпсту нэхъыбэу зи ужь итыр УФ-м хамэ къэралхэм щиІэ лІыкІуэхэр хэхынырш, дипломатие, политикэ, экономикэ, сыт хуэдэ унэтІыныгъи къащти, Урысейр адрей къэралхэм зэрадэлэжьапхъэ жыпхъэхэр убзыхунырщ, УФ-мрэ хамэ къэралхэмрэ я зэхуаку дэлъ зэпыщІэныгъэр гъэбыдэнырщ.

Урысей-Эмират зэдэлэжьэкІэмкІэ советыр къапщтэмэ, Къанокъуэ Арсен нэхъыбэу зытелажьэр Урысей Федерацэмрэ Хьэрып Эмират Зэгуэтхэмрэ я сату-экономикэ Іуэхум ехьэлІа зэдэлэжьэныгъэм зегъэубгъунырщ, хьэрычэтыщІэхэм яхуэзэнырщ, лъэныкъуитым я дежки фейдэ къызыпэкіуэн зэгурыіуэныгъэхэр зэухылІэнырщ. АбыкІэ сэбэп мэхъу урысей хьэрычэт Іуэхухэр Эмиратым щызэтеублэныр, хамэ къэралхэм къик инвестицэхэр ди къэралым и экономикэм къыхегъэлъхьэныр.

КъБР-м къыбгъэдэкІ сенаторым сытым дежи и нэІэ щІэтщ и адэжь хэкум и экономикэм тегъэпсыхьа проектхэр Москва деж щыпхыгъэкІыныр, экономикэ зыужьыныгъэр егъэфіэкіуэныр. Икіи адыгэлі нэсыр быдэу хущІокъу Къэбэрдей-Балъкъэрым щекІуэкІым федеральнэ къулыкъущІапіэхэр щыгъуазэу щытыным, абы и псэукІэм зиужьын папщІэ дэІэпыкъуэгъу хъуным, федеральнэ, республикэ ІуэхущІапіэхэр тыншу зэдэлэжьэным.

Къанокъуэм и Іуэху бгъэдыхьэкІэр адрейхэм къазэрышхьэщыкіыр сыт жыпіэмэ, гугъуехьхэм я хэкІыпІэхэр нэхъ псынщІзу къызэригъуэтыфырщ, зыхуигъэувыжа къалэнхэр зригъэхъулІэн папщІэ щыІэ Іэмалхэр къызэригъэсэбэпы-

ЕНАТОР Къанокъуэ Арсен УФ-м и Президент Путин Владимир и жылагъуэ зэlущlапізу Налшык дэтым къокіуэ цІыхухэм щаІущІэну, я щхьэ ІуэхукІэ зыкъыхуэзыгъазэхэм я гуныкъуэгъуэхэм щІодэІу, зэфІэхынымкІэ гугъуехьхэр эбэп мэхъу.

Си щхьэкІэ мызэ-мытІэу сыщІэсащ апхуэдэ зэІущІэхэм икІи лъэІуакІуэ, чэнджэщакІуэ къэкІуахэм ящыщу зыри игъэщІэхъуауэ слъэгъўакъым. Са-

бий сымаджэ зиІэхэр, псэу піэкіэ гугъу ехьхэр, лэжьа-піэншэхэр, бынунагъуэшхуэхэр, хуэмыщіахэр къокіуаліэ абы и деж. Сымаджэхэр хамэ къэрал щригъашэ, лэжьапІэншэхэм ІэнатІэ къащыхуигъуэт куэдрэщ, къищынэмыщІауэ, езым мылъкум къыхих ахъшэкІэ зи Іуэху хуэмыкІуэм, социальнэ Іуэхущіапіэхэм, литературэм, гъуазджэм теухуа проект зыщІхэм сыт щыгъуй ядоІэпыкъу.

Къанокъуэм и цІэр дуней сом къыщащІэ жыпІэмэ, ущыуэнукъым. АбыкІэ жысІэну сызыхуейр зыщ: дэнэ лъэны-къуэкІэ имыгъэзами, абы щыпсэу ди лъэпкъэгъухэм зэращІэупщІэрщ, зэрахыхьэрщ. Арсен сытым дежи жеІэ хэхэс адыгэхэм пщІэ лей зэрахуищІыр, ліэщіыгъуэрэ ныкъуэрэ хъуауэ хамэм яхэс пэтми, я хабзэр, лъэпкъ щІэинхэр яхъумэжыным, я бзэр зэраіэщіэмыхуным иужь зэритым щхьэкіэ.

Шэрджэсхэр щыпсэу къэрал зыбжанэм лэжьыгъэ ТуэхукТэ сыщы ащ, Интернетк і э куэдым сапыщІащи, сыт щыгъўи согъэщІагъуэ дэни Къанокъуэ Арсен и ціэр фіыкіэ зэрыщыжаІэр, ди лъэпкъэгъухэр къызэрыхуэхъуахъуэр. Ар зэпхар КъБР-м и Іэтащхьэу зэрыщытам, иджыпсту къэрал къулыкъу зэрызэрихьэм я закъуэкъым. АтІэ езыр хэхэс адыгэхэм щІэх-щІэхыурэ зэрахуеблагъэрщ, дэнэ сыт хуэдэ Іуэху къыщызэрагъэпэщми

мылъку зэрахухилъхьэрщ. САЛЪЭМ къыдэкІуэу жыпІэ-мэ, Израилым щыІэ Кфар-Камэ къуажэм Адыгэ музей щолажьэ, къэрал псом исыр екіуалізу, нэгъуэщі щіыпіэхэм зыгъэпсэхуакІуэхэри дыхьэрэ зыщаплъыхьу. Къэрал зэмылІэужьыгъуэ куэдым щыщ нэгъуэщ лъэпкъхэм къыхэкlахэм абы къыщащІэ шэрджэсхэр дызищІысыр, лъэпкъым и шыфэлІыфэр, хабзэхэр зыхуэдэр. Адыгэр зэрыс адэжь хэкум къэмысыф куэд щызэблокІ абы, ди хъыбар зэи зэхэзымыхахэм яфІэгъэщІэгъуэн Іэджэ къыщащіэ. Мис а псор къилъытэри, ядэІэпыкъуати, Къанокъуэ Арсен и ціэкіэ пэш ящІаўэ, адыгэм и тхыдэм, щэнхабзэм, хабзэм теухуа фильмхэр щагъэлъагъуэ.

КъищынэмыщІауэ, Иорданием Адыгэ щэнхабзэм и унэшхуэ щащІырти, абыи и мылъку хилъхьащ. Сириеми Америкэми щыпсэу ди лъэпкъэгъухэм апхуэдэ гулъытэ яхуищ ащ.

ІуэхущІафэхэрщ хэкупсэ нэсым, щапхъэ зытрах лъэпкъылым цыхухэм я арэзыныгъэрэ ехъулІэныгъэрэ къыхуэзыхьыр. Мис ахэр и лъабжьэу, Канадэм щылажьэ Адыгэ хасэм иригъэкіуэкіа іуэху дахэм ипкъ иткlэ, «2020 гъэм и ЦІыху» ціэ лъапіэр къыфіащауэ щытащ Къанокъуэм. Хэкум щилэжь Іуэхуфіхэм нэмыші, хэхэс гъащіэр зи натіэ хъуа ди къуэшхэм яхуищІ пщІ́эм къыпэкіуэу ар фіыуэ къыщалъагъу адыгэ зэрыс къэралхэми.

Зи хэкум, лъэпкъым гурэ псэкІэ хуэлажьэ цІыхуу зэры-щытым къыхэкІыу, 2018 гъэм хахащ ЩІэныгъэхэмкІэ Дунейпсо Адыгэ Академием и тхьэмадэу. ЗанщІзу зи ужь ихьари къызыхэкІа лъэпкъым и щІалэгъуалэм гъуэгу етынырщ, щІэныгъэлІхэм защІэгъэкъуэнырщ, хьэрычэтыщІэхэм lyəxyxəp ядэІыгъынырщ, лъэпкъ интеллигенцэр быдэкІэ гъэувынырщ.

Иджыри зы щапхъэ. 2019 гъэм Щіэныгъэхэмкіэ Дунейпсо Адыгэ Академием й нэІэ шІэту, Къанокъуэм псапащІэ егъэджэныгъэ программэр иублэри, зэпеуэкІэ къыхаха шІалэгъуалэ 30-м нэблагъэ хамэ къэралхэм я еджапІэ нэ-

хъыфіхэм я щіэныгъэм щыхагъэхъуэну игъэкІуащ. ИлъэситІкІэ еджа ди лъэпкъэгъухэм иджы къагъэзэж, я къэухьым зиужьарэ лэжьыгъэм и палъэ зрагъэщІауэ.

Мыпхуэдэ Іуэхухэр и щыпэублэкъым Къанокъуэ Арсен. Ар Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и Іэтащхьэу щыщытам цІыху 300-м нэблагъэ хамэ къэралхэм щригъэджати, илъэгъуащ абы къыпэкlya сэбэпынагъыр. Иджы ЩІДАА-м и нэІэ щІэту илъэсым цІыху 50 хуэдиз игъэкІуэну зэримурадыр жеlэ. «Япэ зэпеуэм къыхыхьэу зи зэфІэкІ зыгъэлъэгъуа адыгэ ныбжьыщІэхэм фІыщІэ яхузощі. Сэ хьэкъ сщыхъуащ: апхуэдиз зэфіэкірэ щіэныгъэрэ зыбгъэдэлъ щІалэгъуалэ щыдиlэкlэ, адыгэм къэкlуэн дахэ къыпоплъэ. Дэ абыкlэ дэІэпыкъуэгъу дыхъун хуейщ, Іуэхуфіхэр дгъэбагъуэрэ, жэрдэм зиіэхэмрэ жыджэрхэмрэ защіэдгъакъузу. Пщіэ щіэтту еджакіуэ дгъакіуэхэм къалэн гугъу яхуэдгъэувыркъым. ЕджапІэ нэхъыщхьэ цІэрыІуэхэр къауха нэужь, ахэр дэнэ щылэжьэнуи хуитщ, ауэ я бзэр, я хабзэр зыщагъэгъупщэ хъунукъым. Дэнэ щыпсэуми щылажьэми, я хэкужь къагъэзэжынущ абыхэм, я лъэпкъым къыхуэщхьэпэнуш. Дэ аращ зытетщІыхыр. ПсынщІащэу зызыхъуэж нобэрей дунейм адыгэхэр декlуу дэбакъуэмэ, ди насыпщ», - жеlэ Къанокъуэм.

А проектым и закъуэкъым Арсен дэlэпыкъуэгъу зэрыхъур. Хэкум исхэр хуабжьу яфlэтелъыджэу хэтщ Къанокъуэм зыбжанэрэ къызэригъэпэща «StartUp 5642» хьэрычэтыщІэ проектым. Хьэрычэт Іуэхум зезыпщытыну хуейуэ Къэбэрдей-Балъкъэрым ис щІалэгъуалэм Къанокъуэр зэрадэ-Іэпыкъу зэпеуэщ мыр. ТекІуам Іуэхур къызэрызэригъэпэщынымрэ лажьэу зэрыригъэжьэнымрэ текІуэдэну мылъкур ярет (сом мин 250-м къыщыщІэдзауэ мелуаным нэс дэт-

хэнэми хуэзэу). УЖЬРЕЙ илъэситIым къэралыр, дуней псор егъэгулэз пандемием. Сымаджэр куэду, госпиталхэр махуэ къэс къызэlуахыу республикэр бэлыхь щыхэхуа лъэхъэнэми лъэныкъуэкІэ щытакъым ди хэкуэгъу цІэрыІуэр. НэкІуІупхъуэхэр республикэм щызэпэубыдауэ щыщытам, мин бжыгъэкІэ иригъэгуэшащ, медицинэм и лэжьакіуэхэм уз зэрыціалэр зыпхымыкі фэилъхьэгъуи 150рэ, респираторхэр къахуищэхуащ. Налшык къалэ дэт «Синдика» хьэщІэщыр хуит яхуищІащ коронавирусым ицІэла сымаджэхэм яхэт медицинэ лэжьакІуэхэм я зыгъэпсэхугъуэ пІалъэр щагъэкІуэну. АдыгэлІ жумартым ахъшэшхуэ хилъхьащ а зэманым КъБР-м щыпсэу унагъуэ хуэмыщ ахэм, бынунагъуэшхуэхэм, ныбжь зи-Іэхэм хуагуэша ерыскъыр къызэращэхуа мылъкум. Апхуэдэ дыдэу гъэ къэс егъэгуф э Хэку зауэшхуэм и ветеранхэр.

Къанокъуэ Арсен Башир и къуэм и гъащ эр Іуэху зэхуэмыдэхэмкіэ гъэнщіащ, гугъўщ ар зи ужь ит псор зы тхыгъэм къибгъэзэгъэну. Къэрал лэжьакІуэ емызэшым и гуащІэмрэ къарумрэ къыщыщ идзэр и унагъуэращ. И гуфІэгъуи и нэщхъеягъуи дигуэшу, диІыгъыу абы къыдогъуэгурыкІуэ и щхьэгъусэ Фатіимэ, псапэу ищіэмкІэ республикэм къыщацІыхуа бзылъхугъэ гуакІуэр. Зэщхьэгъусэхэм я ехъулІэныгъэхэм иригушхуэу бынищ, я лъэр жану шіэзыгъэкі пхъурылъху цыкlухэр яlэщ. А псори и щыхьэтщ адыгэлl щыпкъэр политик, жылагъуэ лэжьакІуэ шэджащэу зэрыщытым нэмыщіи, и унагъуэ дахэмкІэ зэрыщап-

> НЭЩІЭПЫДЖЭ Замирэ, Адыгэ Республикэм щІыхь зиІэ и журналист.

AALIB ITCANS

«Шіэныгъэ зэгъэгъуэтыныр ар гу-«щізныгъэ зэгъэгъуэтыныр ар гу-гъуехьышхуэрэ ерыщагъ инрэ зы-пылъ Іуэхущ, - жи ащ еджагъэшхуэ, политик ціэрыіуэ Маркс Карл. - Щіз-ныгъэм и щыгум нэсу абы и нурыр зытепсэнур а лъагапізм ухуэзышэ мывалъэ гъуэгум къимыкіуэту, еши шыни зымыщізу ирикіуэрщ». Гъащіз-ми щізныгъэми апхуэдэ лъагапіз-хэр щызыізригъэхьэфащ КъБР-м хэр щызы эригъэхьэфащ КъБР-м щіэныгъэмкіэ щіыхь зиіэ и лэжьакіуэ, физико-математикэ щіэныгъэхэм я доктор, КъБКъУ-м и профессор Алшагъыр Борис Бэтокъуэ и къуэм. Еджагъэшхуэр ящыщщ физикэ щ!э-ныгъэм ди къэралым хэпщ!ык!ыу зыщезыгъэужьа, зи къэхутэныгъэ купщ!аф!эхэмк!э дуней псом ц!эры-Іуэ щыхъуа ди лъэпкъэгъухэм. ШІэныгъэлі пажэм пщэдей игъэлъапіэнущ и илъэс 80 юбилейр.

АЛШАГЪЫР Борис Шэджэм щІыналъэм хиубыдэ Нартан къуажэм 1942 гъэм и мазаем и 23-м къыщалъхуащ. Адыгэ хабзэ дахэрэ нэмысрэ зэрылъ унагъуэщ Борис къыщыхъуар. Абы и адэ Бэтокъуэ Хэку зауэшхуэм жыджэру хэтащ, лІыгьэрэ хахуагьэрэ къигьэльагьуэу. А псоми я щыхьэтщ мазае илъэсхэм абы къыхуагъэфэщауэ щыта орденитІымрэ медаль зыбжанэмрэ. И узыншагъэм сэкъат иlэу къэкlуэжами (и lэбэлагъ лъэныкъуэр топышэм пихауэ щытащ), Бэтокъуэ и гур фІэкІуэдакъым. Абы къиухыжащ зауэм ипэкіэ зыщіэса мэкъумэш техникумыр, къуажэм щызэхэт хозяйствэм иужькіэ щылэжьащ. Жыджэрагъыш-хуэрэ гудзакъэрэ зыпэрыт Іуэхум хузиіэ лэжьакіуэ гумызагъэм гу лъамытэу къэнакъым. Куэд дэмыкіыу ар ягъэ-кіуащ колхоз унафэщіхэр щагъэхьэзыр курсхэм. А Іуэхури ехъуліэныгъэкіэ зэфіихри, жылэм и мэкъумэш хозяйст фіихри, жылэм и мэкъумэш хозяиствэм и тхьэмадэу, иужькіэ парт зэгухьэныгъэм и секретару щытащ. Борис и анэ Чазыми (ар Щоджэнхэ япхъут) къуажэм и япэ ціыхубз егъэджакіуэхэм ящыщащ. Жылагъуэми зыпэрыт ізнатізми пщіэ щызиіэ апхуэдэ адэ-анэм я быныр тэмэму ягъэсащ, ирагъэджащ, гъащіэр яфізіэфіу, дучьйр я шізшыгъхэу къагъэтэлжаш.

ирагьэджащ, гьащгэр яфгэгэфгу, дунейр я щгэшыгъуэу къагъэтэджащ. Еджэным зи гур хузэгухауэ къэхъуа Борис курыт школыр «тху» защгэкгэ 1960 гъэм къиухри, КъБКъУ-м и физико-математикэ факультетым щгэтгыстыным штагыстыным ш ко-математикэ факульгетым щетныс-хьащ. Еджэныр иублагъащету Алшагъырыр дзэм ираджащ, Хэкум къулыкъу хуищету. А къалэныр къызыхуэтыншэу зэфигъэквиу щалъхуа щеналъэм къэкіуэжа нэужь, Борис университетым щІэтІысхьэжащ икіи еджэным, физикэмкІэ щІэныгъэ куу еджэным, физикомило щопы 25 кур-зэгъэгъуэтыным, ерыщу пищащ, кур-ситі зы илъэсым къыщиухаи хэту. Зи шІэныгъэмкІэ адрей студентхэм къадихьэхащ къэхутэныгъэ, гъзунэхуныгъэ лэжьыгъэхэм. Игури и псэри етауэ еджэным хыхьэжа щалэщэр 1965 гъэм хахаш КъБКъУ-м и студентхэм я щІэныгъэ зэгухьэныгъэм и пашэу икІи илъэсищым щІигъукІэ а къалэныр игъэ-зэщІащ тэмэму. А лъэхъэнэм ирохьэліэ Алшагъырым и къалэмыпэм къыпыкіа япэ щіэныгъэ-къэхутэныгъэ лэжьыгъэхэр. Зи зэфlэкlым хэзыгъэхъуа студент шіалэр, езым хуэдэу курс нэхъыжьхэм щІэс и ныбжьэгъухэм я гъусэу, 1967 гъэм ирагъэблэгъауэ щытащ Кавказ Ищхъэрэм и еджапіэ нэ-хъыщхьэхэм я студентхэмрэ щіэныгъэлі ныбжышізхэмрэ папэ щізныгъэ конференцым. Абы и утыкум докладиті щищіауэ щытащ Алшагъырым,

Алшагъыр Борис и лъагапІэхэр

жьэу. ЩІэныгъэ дунейм увыпІэ щыа лэжьыгъэхэр зыгъуэта икъукІэ щхьэпэу къалъытащ икіи адыгэ щіакъыхуагъэфэщауэ СССР-м Егъэджэныгъэмрэ щІэныгъэ нэхъыщхьэмкІэ и министерствэм и ЩІыхь тхылъыр, сыхьэт екІуи тыгъэу

щІыгъужу.

Университетыр къыщиуха 1968 гъэм ирихьэлізу Борис щізныгъз тхыгъзу 4 иlэкlэт. Абыхэм ящыщу 2-р традзауэ щытащ академическэ тхыгъэ нэхъыщкъыдэзыгъэкІ «Физика металлов и металловедение» журналым. Езыгъэджа щІэныгъэліхэм я чэнджэщкІэ, а гъэ дыдэм Алшагъырыр щІэтІысхьащ КъБКъУ-м и аспирантурэм, университетым гъзунэхурантурэм, университетым г взуполу-ныгъэ физикэмкіз и кафедрэм къеп-хауэ. А илъэсхэращ Борис бгъэдэлъ зэфіэкі лъагэхэр наіуэ дыдэ щыхъуар. КъБКъУ-м и мызакъузу, къэрал псом щыяпэу абы зэхилъхьауэ, иужькіз ирищыяпэу аоы зэхильхьауэ, иумькіз иригьэфіэкіуауэ щытащ физикэмкіэ гъзунахуныгъэхэр зэрырагъэкіуэкі щіыкіэхэр, мыхьэнэшхуэ зиіэ нэгъуэщі лэжьыгъэхэри иригъэкіуэкіащ. Аспирантальный турэр къиухыу кандидат диссертацэри ехъуліэныгъэкіэ пхигъэкіа нэужь, щіэныгъэлі ныбжьыщіэр университетым къагъэнэжащ. Ар ирикіуащ а еджапіэ нэхъыщхьэм и «къулыкъу дэкlуеипІэм» и теувапІэ псоми: физикэмкіэ гъзунэхуныгъэхэр щрагъэкіуэкі кафедрэм и ассистенту къыщидзэри, егъэджакіуэ нэхъыжьу, молекулярна физикэмкіэ кафедрэм и доценту щытащ, пкъыгъуэ быдэхэм я физи-кэмкіэ кафедрэм и профессор хъуащ. Бгъэдэлъ зэфіэкіышхуэмрэ щіэны-

гъэ куумрэ, и жыджэрагъымрэ гумызагъагъымрэ, ерыщагъымрэ егугъуны-гъэмрэ фіыгъуэ куэд къыхудэкІуащ еджагъэшхуэм, и пщіэри, и щіыхьри лэжьапіэ ізнатіэми жылагъуэми къы-щаіэтащ. Щылажьэ кафедрэм щекіуэкі къэхутэныгъэхэр, гъэунэхуны-гъэхэр лъагапіэщіэхэм нихусыфащ профессор Алшагъырым. Абы хузэфізкіащ текіуадэр нэхъ мащізу ядернэ гъзсыныпхъэщіз зэхилъхьэн. Нэгъуэщі еджагъэшхуэхэр и щізгъэкъуэну иубзыхуа Іуэху́гъуэщІэр и лъабж́ьэ́у, Б́орис иухуащ «классикэ размернэ эффектым и теорие»-кlэ зэджэр. Иригъэкlуэкlа гъзунэхуныгъэ къызэрымыкіуэхэм я фіыгъэкіэ къихутащ іыхьэ куэду зэхэлъ гъущіхэкі зэхэгъэвахэм къахьыфыну, къапыпхыфыну нэхъыщхьэхэр зыхуэдэр. сэбэп

ЖыпІэнурамэ, куэд мэхъу Борис физикэ щІэныгъэм и зыужьыныгъэм хэлъхьэныгъэу хуищІар. И лэжьэгъухэр и гъусэу абы къигупсысащ гъущІхэкІ

и гъусэу аоы къигупсысащ гъущлого зэхэгъэвыхьахэр зэрытыфыну щытыкіэ зыбжанэм зэуэ зэрыкіэлъыплъ Іэмэпсымэ, электрон-спектороскопие Іэмалыр и лъабжьэу. Еджагъэшхуэтэм къызэралъытэмкіэ, Алшагъырым

гъзунэхуныгъэхэр зэрыригъэкіуэкі щіыкіэхэр къызэрымыкіуэщ. Абыхэм къарикіуахэр къыщагъэсэбэп ди къэралым и ядернэ энергетикэ ізнатіэм. Къигупсыса гъзунэхуныгъз Ізнатізм. Къигупсыса гъзунэхуныгъз Ізмалы-щізхэм папщіз Алшагъыр Борис 1990 гъзм къыхуагъэфэмащ «СССР-м и

къэхутакіуэ» ціэ лъапіэр.

ИпэкІэ иригъэкІуэкІа къэхутэныгъэ дитІ щищІауэ щытащ Алшагъырым, хьэлэмэтхэр, гъзунэхуныгъэ къызэры-иригъэкІуэкІа къэхутэныгъэхэр я лъаб- мыкІуэхэр Алшагъырым щызэхуихьэ-

гъэм пщіэшхуэ щиіащ щіэныгъэ дунейм. РАН-м и академик цІэрыІуэхэм зэрыжаlамкlэ, еджагъэшхуэм шэч къызытумыхьэн ехъулІэныгъэхэр зы-Іэригъэхьащ, физикэ́ щІэныгъэр, абы ухэзыгъэгъуазэ литературэр нэхъ къулей ищащ, иригъэфІэкІуащ, апхуэдэуи гъущІхэкІхэм я физикэм я теорием, практикэм епха Іуэхугъуэхэм ящыщ куэд дуней псом япэу къыщиху-

Алшагъырым и къалэмыпэм къыпыкащ щіэныгъэ-къэхутэныгъэ тхыгъзу 500-м щІигъу, зэреджэ-методикэ пособиеу 20, абыхэм ящыщу 3-р Моск-ва къалэм къыщыдэкІа монографиехэщ. Езым къигупсысахэм я патенту 20 иІэщ. Алшагъырым япэ дыдэу зэхилъхьащ икІи зэреджэ программэм хигъэхьащ «ЗыкІэлъыплъ пкъыгъуэхэм я гущІыІур зыхуэдэр къызэрахутэ иджырей щІыкІэхэр», «ЩытыкІэ ткІуаткІуэ зиІэхэм я физикэр» курсыщіэхэр, нэгъуэщіхэри. Щіэныгъэлым ахэр щигъэбыдэжащ еджэным къыщагъэсэбэпын методикэ литературэрэ мылъку-техникэ лъабжьэкІэ.

И лэжьыгъэфіхэмкіэ, къэхутэныгъэ къызэрымыкіуэхэмкіэ зи ціэр жыжьэ еджагъэшхуэр щІэх-щІэхыурэ ирагъэблагъэ щіыналъэпсо, къэралпсо, дунейпсо щіэныгъэ конференцхэм, симпозиумхэм, нэгъуэщі зэхыхьэхэм. ЩІэныгъэ ІуэхукІэ ар щыІащ США-м, Голландием, Алыджым, Израилым, Италием, Испанием, Польшэм, Чехием, Словакием, Китайм, Японием щІэныгъэм пщІэ щыхуащІ, абы зыщрагъзужь къзрал куздым. Ар жыджэру ядолажьэ гъунэгъу республикэхэм, нэгъуэщі щіыналъэхэм я еджапіэ нэхъыщхьэхэм я егъэджакІуэхэм, аспирантхэм. Алшагъырым и нэІэм щІэту цІыхуи 7-м ягъэхьэзыращ я кандидат диссертацэхэр, 2-м я доктор диссертацэхэр ехъуліэныгъэкіэ пхагъэкlащ. Апхуэдэу студент куэдым я диплом лэжьыгъэхэр ятх профессор цІэрыІуэм и унафэм щІэту.

Борис ирогушхуэ икІи иропагэ и лъэужьым ирикіуэ и гъэсэнхэм. Апхуэдэхэщ дунейпсо конференц зэмылІэужьыгъуэхэм, семинархэм ехъуліэныгъэхэр яlэу хэт, абыхэм я утыкушхуэхэм я еплъыкіэхэр щызыабыхэм я Íуатэ щіэныгъэ лэжьакіуэ, къэхутакіуэ щІалэхэу Къэшэж Асльэн, Афізунэ Лианэ, Дыщэкі Фатіимэ, Къэнэмэт-Кіасэ Оксанэ, Хибиев Азэмэт, Чочаевэ Асият сымэ, нэгъуэщІхэри. Я унэтІакІуэ ІэкІуэлъакІуэм, гумызагъэм и фІыгъэкІэ абыхэм я Іэщіагъэм щыхагъэхъуащ ди къэралым, хамэ щІыпІэхэм физикэмкіэ щыіэ щіэныгъэ центр лъэрызехьэхэм (Москва, Обнинск, Лондон,

ЩІэныгъэхэмкІэ Дунейпсо Академием, ЩІэныгъэхэмкІэ Нью-Йорк Академием я академик, РАН-м ТеплофизикэмкІэ и лъэпкъ комитетым, Америкэм и Штат Зэгуэтхэм ХимиемкІэ я зэгухьэныгъэм хэт, Къэхутэныгъэ къызэрымыкІуэхэмкІэ Урысей фондым, зи щхьэ хуит къэралхэм я щІэныгъэлІхэр зэдэлэжьэнымкІэ дунейпсо зэгухьэныгъэм (INTAS) я грантхэр зыхуагъэфэща еджагъэшхуэм лъэпкъыр нобэ дропагэ икІи дрогушхуэ. Ал-

шагъыр Борис и гъащІэм, и дуней еплъыкіэмрэ Іуэху зехьэкіэмрэ хэкъ къыпщащ ар здынэса илъэс 80-р ц ыху зэфІэкІым и лъагапІэу, уэрыгъуэу, куупізу зэрыщытыр. И теплъэкіи псэ-лъэкізкіи Борис зэи дэплъагъуну-къым езэшауи, зыгуэр къехьэлізкіыуи. Апхуэдиз къалэн зи пщэрылъ щІэныгъэлІым къэралым, дунейм къыщыхъухэм, щэнхабзэм и ехъулІэныгъэхэм зыхигъэгъуэзэну зэман къегъуэт. Псом хуэмыдэу гъуазджэм, лъэпкъ ма-

къамэм дехьэх.

Къэрал куэдым фіыкіэ къыщаціыхуа щіэныгъэліыр «физикэм и щыгум» къиплъэну, зыхунэмыса гуэрхэм зрипщытыну и Іэпкълъэпкъыр жану, и акъылыр бзыгъэу дэтхэнэ махуэми ІуощІэ. Сыт хуэдэ зэмани абы къару къыхалъхьэ и щіыбагъ къыдэт и унагъуэ дахэм. Борис и щхьэгъусэ Луизэ (ар АфІэунэхэ япхъущ) КъБКъУ-м и физикэ факультетыр ехъулІэныгъэкІэ къиухащ. Ар университетым Физикэмрэ математикэмкІэ и институтым на-. носистемэхэм я физикэмкІ́э и кафедрэм и инженер пашэщ. Алшагъыр зэщхьэгъусэхэм пхаша лъагъуэр я унагъуэм ис псоми гъуэгу бгъуфІэ яхуэхъуащ. Абыхэм я къуэхэри пхъу пэлъытэ я нысэхэри щіэныгъэ лэ жьакіуэхэщ. Щіалитіым я нэхъыжь Алим физик цІэрыІуэщ. КъБКъУ-м физикэмкіэ и факультетым и щіэныгъэстудент зэгухьэныгъэм и унафэщІу щытащ, и адэм хуэдэу. Ар физикэ щІэныгъэхэм я докторщ, профессорщ, «Standard and Poors» ІуэхущІапІэм и къудамэм и унафэщІщ. Абы и щхьэгъусэ Ольги КъБКъУ-м и физикэ факультетыр къиухауэ США-м щолажьэ. Ари физикэ щ эныгъэхэм я докторщ, профессорщ, Нью-Йорк къалэм дэт университетым щрегъаджэ. Унагъуэр абы щопсэу. Быным я нэхъыщІэ Іэдэм Москва къалэм финанс ІэщІагъэм щыхуеджащ. «ТГСК» ухуакіуэ Іэнатіэм и унафэщіщ щіалэ жыджэрыр. Апхуэдэу ар экономикэ щІэныгъэхэм я кандидатщ, КъБКъУ-м ПравэмкІэ, экономикэмрэ финансхэмкІэ и институтым менеджментымрэ маркетингымкІэ и кафедрэм и доцентщ. Іэдэм и щхьэгъусэ Лянэ филологие щІэныгъэхэм я кандидатщ. Щалэхэм къащохъуэ нэхъыжьхэр зэрыгушхуэ щІэблэ дахэ. Аскэр, Алинэ, Астемыр, Арсен, Алан сымэ я ехъулІэныгъэхэм адэшхуэ-анэшхуэр щогуфіыкі, я лъэр нэхъри жан ящіу, къаруущіэ къыхалъхьэу, гъащіэм и Іэфіхэр гурэ псэкіэ зыхрагъащізу.

ГуащІэшхуэрэ гугъэшхуэрэ зиІэ еджагъэшхуэ, физикэ щІэныгъэ хьэлэмэтым апхуэдиз хэлъхьэныгъэ хуэзыща Іэщіагъэлі щыпкъэ Алшагъыр Борис Бэтокъуэ и къуэм дыщогугъ ди республикэм, къэралым я пщІэр дяпэкІи лъагэу зыІэтын къэхутэныгъэщіэ купщіафіэхэмкіэ, гъзунэхуныгъз хьэлэмэтхэмкіэ и ціэр фіыкіэ иджыри Іуну. Унагъуэ дахэм я тхьэмадэм, адэ Іўщым, адэшхуэ ІэфІым дохъуэхъу и илъэс 80 юбилеймкІэ икІи ди гуапэш и гурылъ псоми ялъэІэсыну, и жьэгу пащхьэр нэхурэ хуабэу, насыпрэ гукъыдэжрэ щымыщІзу куэдрэ узын-

шэу псэуну.

Адыгэ лъэпкъым къыхэкІа, илъэси 100 ипэкІэ дунейм къытехьа Лохвицкий Михаил (Аджыкъу Джэрий) Куржым й Тхакіўэхэм я союзым и урыс къудамэм и унафэщіу щытащ. Абы и къалэмыр хуэлажьэрт зэныбжьэгъугъэр гъэбыдэным, лъэпкъ зэмылі эужьыг ъуэхэм ящыщ ціыхухэм я гъащІэр, я дуней еплъыкіэр къэгъэлъэгъуэным. Аджыкъур тетхыхьащ адыги, куржыи, урыси, румыни, мэ-

АДЖЫКЪУМ и тхылъхэу ди дежи нэгъуэщІ къэралхэми дунейм къыщытехьахэм цІыхухэр дахьэхыу йоджэ.

къызэрыщІэупщІэм къыхэкІыу зыбжанэрэ къыдагъэкlащ адыгэ тхыдэм теухуауэ Аджыкъум итха повестыр «Уафэгъўагъўэ макъыр». Лъэпкъхэм я зэныбжьэгъугъэм и университету Лумумбэ Патрис и ціэр зезыхьэр къэзыуха, Сирием щыщ адыгэ бзылъхугъэ Дэбжэн Динэ ар хьэрыпыбзэкІэ зэридзэкІри, Дамаск къыщыдигъэкІащ. «Аль-Баас» газетым абы теухуа тхыгъэхэр тІэуней тридзащ. Txaĸlÿ́э ціэрыіуэ икіи критик аль-Мысри Маруан итхырт: «Адыгэ тхыгъэ тхыдэм тепсэлъыхь хьэрыпыбзэкІэ къызэрыдэкІар ІуэхугъуэфІу зэрыщытыр къэзгъэлъагъуэкІэрэ, сэ жысІэну сыхуейщ ар псэм лъэlэсу, пэжыгъэшхуэ хэлъу, Іэзэу тха зэрыхъуар».

дыкъытеувыІэнщ Иджы Аджыкъу Джэрий и повестыр зытеухуам, абы и мыхьэнэм. Тхакіуэм и макъ егъэіу ліэщіыгъуэ блэкІам къэхъуа гуауэм -Урыс-Кавказ зауэм, Истамбылакіуэм - я джэрпэджэжу, абы дерс къыхэхын зэрыхуейр къыдијуэтылізу. Лъэпкъым и блэкіам ухуэдэгуу икіи ухуэнэфу ущыт зэрымыхъунур Лохвицкэм къыдгурегъалуэ. Абы щыгъуэми егъэлъапІэ цІыхугъэ нэсыр, сыт хуэдэ лъэхъэнэми зэмылІэужьыгъуэхэм къахэкІа цІыхухэр зэпэгъунэгъу зыщІ акъыл нэхур, захуагъэм и телъхьэ хъуну псэр къэзыгъэушыр.

«Йсэр щэи, напэ къэщэху» псалъэжьыр повестым псалъащхьэ хуэпщІ хъунущ, сыту жыпіэмэ, аращ тхылъыр зытеухуэжар: лъэпкъ псом зигъэкІўэдащ и напэр имыщэн, бийм лъэгущІэтын зримыгъэщІын папщіэ; цІыху минхэм загъэліащ, я адэжь лъахэр ямыбгынэн, зыщалъ-хуа щІыналъэм емыпціыжын щхьэкіэ...

Кавказ Ищхъэрэм ис лъэпкъхэм апхуэдэу щІышхуэ яІыгътэкъым, яхуземыхьэжын хуэдэу. Ар къыдогъанэри, ерагъкІэ ярикъуу арат псэемыблэжу телэжьыхьурэ абы ирипсэун папщіэ. Икіи телэжьыхьхэрт я гуащіи, я пщіэнтіэпси емыблэ-Я щІыналъэри къэщІэрэщащ, берычэтыр и тыгъзу, хъугъуэф Іыгъуэр и бащэу. Абы къигъэнэпсеяуэ арат урыс пащтыхыр. Ар, дауи, щыгъуазэтэкъым бгылъэ шІыпІэхэр «дуней жэнэт» пщІыныр къызэрыгуэкІ Іуэхуу зэрыщымытым. Абы заншізу гу лъитащ пащтыхыжым зэуэну Кавказым къигъэкІуа къызэрыгуэкІ мэкъумэшыщІэ Кожевниковым. Абы адыгэхэр зыхуэдэр къызэрыгурыІуэр офицер Кайсаров Яков мыпхуэдэу иреlуэтыліэ: «Зи шхьэр лажьэ лъэпкъщ. Джабэ нэкіухэр, псым имылъэсын хүэдэү, къаткъатурэ къызэрагъэбатэр уэзгъэпъэгъуашэрэт. Мыгъэлъэгъуащэрэт. вэшхуэхэр зэхуахьэс, ищІагъымкІэ кърахьэхыурэ, зэтралъхьэ, псыіущіэ ящі, итіанэ псыежэхым шыш къаутІыпшри - пшахъуэ, мывэкіэщхъ сыт жыпІэми, хуэегъэзыхыгъуэ щы-хъухэм щызэтралъхьэ. Щыпіэр зэтес мэхъуж. Иужькіэ тафэм щІыгулъ фІыцІэ кърашри абы тракіутэж, сэнми щіадзэ».

А щыкіэм тету щыр къэзыгъэбатэ адыгэ мэкъумэшы-

Псэм и джэ макъ

AALIS ITCANS

щІэмрэ адыгэхэм ягухьа урыс офицер Кайсаровымрэ «Уафэгъуагъуэ макъым» мыпхуэдэу щызопсальэ. Кайсаровым къејуатэ Бытырбыху къатищу зэтет унэхэр зэрыщы Іэр. Абы й шхьэусыгъуэр шІыр къазэремэщІэкІраўэ къызыщыхъуа адыгэм къызэрыгуэкІыу жеіэ: «НтІэ, щІыр уй мащІэмэ, нэгъуэщ Іэмали къыпхуэгупсысынукъым».

МэкъумэшыщІэм дэнэ щищІэнт апхуэдэу зыжриІэм губгъуэ хуитышхуэхэр зи бащэ Урысей уэхыр и лъахэу. Ар зэрегупсысымкіэ, пащтыхьыр, щіы и куэду щытамэ, адыгэхэм ейм еlусэнутэкъым...

ХьэкІэкхъуэкІагъэщ зы щІы кіапэ шхьэкіэ лъэпкъ гуэрым илъ бгъэжэныр. Пащтыхьыдзэм лей зэрызэрихьэр, гущІэгъу зэримыІэр хьэкъыу зи фІэщ хъуа офицерыр - ар и псэм хутемыгъахуэу - адыгэхэм ягуохьэ.

Й лъэпкъми, и къэралми, и динми епцІыжыныр сыт къызыхэкІар? Хеймрэ мысэмрэ зэхигъэкІыфу зэрыщытырщ. Пэжщ, а псоми занщІзу абы и акъыл нэсакъым, езыми хеилъкІэ зиуцІэпІыжа нэужьщ къыщыгуры Іуар. Кайсаровым и напэм къыхуегъэзэгъыркъым дяпэкіи апхуэдэу псэуну -щхьэщіэгупсыс, хъыжьпіыжь мэхъу. Ар егъэгулэз, и псэр хьэзаб хигъэтщ напэм емызэгъ илэжьыну ехуліа зэрыхъум. Елъагъу, егъэўнэху къызыхэкІа лъэпкъым икастъэ зэрищар, езыри абы и джатэзехьэу щы<u>щ</u>ыткІэ, цІыхугъэншагъэ хэмылъу зауэм зэрыхэмыты-фынур. Ар къыщыгурыІуэкІэ, нэгъўэщІ хэкІыпІэ имыгъўэту, зиукіыжыну хуожьэ, а игу ирилъхьари ищІэну къыщІэкіынт, ауэ адыгэхэм я лъэныкъуэ мэхъури, и мурадыр зэрехъуэкІыж.

Повестыр нэхъыбэу зытеу хуар Кайсаровым и щхьэм насыпыншагъэрщ. кърикІуа Ауэ абы и закъуэкъым а зауэ гу́щІэгъуншэм насыпыншэ ищіар. Лейзехьэхэм гущыкі яхуищІри, и щхьэр здихьын имыщТэу къыщынэм, мыщхьэмыпэ илэжьащ офицер Попов-Азотовым.

Къэзыухъуреихь дунейр зэ**ц**Іапіагъэ рызэІыхьар, ар зэфэзэщу зэрызэхэлъыр зэрыхуэмышэчамкІэ нэрылъагъу мэхъу ар зи цІыху лІэужьы-гъуэу щытар. Попов-Азотовым гъащІэр Іумпэм ищІащ, зытет дунейм зэрыхуэмыарэзыр абыкІэ къигъэлъагъуэу. ЩылІэм щыгъуи мыращ къыжьэдэкІа псальэхэр: «ЦІапІагъэщ... Псори цІапІагъэщ».

Кайсаровым а псори нэхъ иужьыІуэкІэщ къыщыгурыІуэжар, езыри лей зезыхьэхэм нышыр, зауэ емынэм зэриІэщэзехьэркъыщищІэжар.

Ар и зэхэшІыкІым нэзыгъэса Гуэхугъуэт Попов-Азотовым и кІуэдыкІари, лажьэ зимыІэ адыгэхэр зэрызэтраукІэри. Зэгуэрым дунейр зыфіэіэфіу щыта адыгэ лъэпкъым, бгы зытеуа цІыхуу, и псэр хэкІырт, ар дунейм текІуэдыкІыжырт. ИкІи ар зи Ізужь залымхэм адыгэр зэрыкІуэдыжыр бэрэбанауэ макърэ гуфіэгъуэ маршкіэягъэлъапіэрт.

Кайсаровым зэрыжиІэжымкІэ, адыгэлъыр щысхьыншэу зыгъэжа паштыхыым зауэр зэриухам и щІыхькІэ къызэ-Іуихат зэхуэсышхуэ. «Зэ еплъыгъуэкІэ, псори бэлыхьу къызэрагъэпэщауэ гуфІэгъуэт, уеплъыжыпамэ - ар зауэр зэриухам темыухуауэ, шапсыгъхэмрэ убыххэмрэ зэрыкІуэдыжым и хьэдагъэт».

«Уафэгъуагъуэ макъым» къыщыгъэлъэгъуащ цІыху

куэд ажалым зэрызэщ икъуэр. Ауэ гур зыгъэузыр, цІыху щхьэхуэ мыхъуу, лъэпкъ псом и кlуэдыжык ар ди нэгу къызэрыщІигъэхьэрщ.

... Адыгэхэр я хэкум ираху. Ижь-ижьыж лъандэрэ Кавказым щыпсэуа лъэпкъым хуагъэуващ Тыркум Іэпхъуэну е хухаха щІыпіэхэм гуп ціыкіуурэ зэкіэщіэкіауэ хэщіапіэ щащІыну. Абы къикІрат: лъэпкъыр мэкlуэд, ауэ языныкъуэ адыгэхэр яхъумэнущ зыкІй зыхуэмейж, зыми имыщІысыж хьэпшып гуэру, музейхэм щагъэлъагъуэм хуэдэў.

Адыгэхэм арат я натіэ хъунур, къагъэжыlэщlамэ. Аращ ахэр щlемыдэlуар «Фагъэлъагъу щіыпіэхэм фыіэпхъуэ, ар фымыдэрэ, Тыркум фикlыж», - жиlэу урыс пащты-хьым ищlа унафэм. Тыркум икІыжкІи я сэбэп хэлътэкъым, абы щыгъуэт лъапси лъахи ямыІэжу псори щафІэкІуэдыр. Ар адыгэхэм фІы дыдэў къагурыІуэрт, ар къыгурыІуэрт урыс пащтыхь пэтІинэми».

Гъэр ящІа аслъэн шырым хуэдэу хъарым зраубыдэж е Тыркум Іэпхъуэу щэлъахъэкІэ залъэхъэж нэхърэ фІыуэ ялъагъу я лъахэм зыщагъэлІэжыныр шапсыгъхэм нэхъ къащ-

Хэкум и щхьэхуитыныгъэр ихъумэжу, лІыгъэ хэлъу зи псэр зыта цІыхум и пщІэр инщ. Мыбзы ліыхъужькъым хахуэу къыщІэкІар - лъэпкъ псом и псэр итащ, зэи зыми и щхьэр зэрыхуимыгъэщхъынур игъэнаlуэу, зыщалъхуа щІыналъэр нэгъуэщІкІэ зэримыхъуэжынур игъэлъагъуэу. Ар зэрыхъуа щІыкІэр тхылъым ди нэгу щІегъэкІ: «Мэз лъапэр яуфэбгъуауэ хьэдэ гурышэу зэхэлът адыгэ фащэ зыщыгъ цІыхухъухэр, цІыхубзхэр. Ахэр щылът зырызу, тіурытіу, нэхъ зэпэгъунэгъуи зэпэlэщии яхэту, хэт гууэщіу, хэт хьэмбыіуу, хэти джабэм телъу. Хэти и Іэй лъэр зэкІэщІэдзауэ, хэти зызэфІигъэщхъауэ... Апхуэдиз хьэдэ сэ си гъащіэм слъэгъуатэкъым». Дыгъэм я гупэр хуэгъэзауэ, къэмыхашэу, уардэу дунейм йохыж адыгэхэр. А теплъэгъуэм уегъэмэхъашэ икІи апхуэдэ гушхуэныгъэ зыхэлъа лъэпкъ щхьэхуитым и щхьэм кърикІуар гущІыхьэ къыпщохъу.

Лохвицкэм ди нэгу щ егъэк І пщыліыпіэм нэхърэ ажалыр нэхъ къэзыщтахэм я гъащІэр зэрат щІыкІэр: абыхэм кІий-гуо, гъы-бжэуэ къахэкІакъым къыхэщтык яхэмыту, зэрахьащ я лыхъужьыгъэр. Зэман бзаджэм и нэлатым къыхуэмыгъэша лъэпкъым гъащІэшхуэ, гъащ в насыпыф в хуэфащэт.

Адыгэхэм я гуауэри, я гуапэри уэрэдкіэ яіуатэу щытащ. Я уэрэдхэр гухэхъуэт, пшынальэхэр удэзыхьэхт. Адыгэ Адыгэ хабзэм и гугъу пщІымэ - за-

хуагъэм и пэ иригъэщ щы а-Зауэм щыІуткІи, бгырысхэм, а хабзэр зыщагъэгъупщэу, напэм емызэгъ ящІэртэкъым.

Тхылъым зы щапхъэ къехь. Гарнизон Іэтащхьэ Присыпкиным и фызыр, фочышэхэр къызэрелъэлъэхым быдапіэм дэкіат зэгуэрым. Ар къызэралъагъуу, щіыпіэр къэзыухъуреихьа адыгэхэр, заІэтри, ежьэжащ. Гарнизоным и Іэтащхьэми хъыбар кърагъэщІащ: «Дэ фызхэм дезауэркъым», - жаІэри.

Бгырыс минхэр, пащтыхыыдзэм щыщу куэди зыхьа Урыс-Кавказ заўэр и кІэм нэблагъэрт. Урысхэр здынэмысауэ зы къуажэ закъуэт къэнэжар. Абы ахэр пэлъэщыртэкъым къуршхэм къызэрахъумэм къыхэкІыу, ауэ ари яубыдыным къэнэжа щыІэтэкъым - къызэраувыхьрэ мазэ бжыгъэ хъуат. Адыгэхэм хасэ зэхуашэсри, абы унафэ къыщащтэ, я псэр пытыху я лъахэр яхъумэжыну. Хасэм хэтахэр зэбгрык ыжырт, къуажэ Іэтащхьэм зы мэкъумэшыщІэ къыбгъэдыхьэу къыщыжриlам: «Псори хъужмэ, сэ сыщІэлъэІунущ мэзым адэlуэкlэ къысэнтхыр звэну икІи згъэпшэрыну - абдежым мы-Іэрысей щыхэссэнущ. Сэ хамэ щіыпіэ щагъэкі мыІэрысэ лі эужьыгъу эгуэр къэзгъуэтащи, щхьэ хуэдизу инщ, фоумэ дахи къыкіэрех, ауэ икіи щабэщ, цІыхубзым хуэдэу. Сэ а хэхэсыр ди мыІэрысейм дэзгъэкІэнщи, цІыхухъум ещхьу Іэбыдэ-лъэбыдэу, щіыіэми хуэмыгъэгузавэу зыкъиужьынщ».

Абы жиlам къыхощ адыгэ мэкъумэшыщІэр фІым зэрыщІэхъуэпсыр, мамыр гъащІэр зэригъэлъапІэр, нэмысымрэ хабзэмрэ Іыгъыным пщІэшхуэ зэрыхуищІыр. «ХабзэмыщІэ емыкІухьщ», - жеІэ абы. Мэкъумэшыщіэм хьэкъыу и фіэщ дэтхэнэ лъэ лъэпкъ зышвыр, ар зыгъэтумахуэр хабзэрауэ. И Іуэху еплъы-кІэри пэжщ: зи хабзэр зымы-Іыгъыж лъэпкъыр хэкІуэдэжу хуожьэ. Аращ дэтхэнэ бийри лъэпкъ хабзэхэр гъэкІуэдыжыным щІыхуэерыщыр. «Уафэгъуагъуэ макъым» хэлъщ а гупсысэр. А Іуэхур къызэрыгуэкІыу зэрыщымытыр повестым шыубзыхуащ.

Шапсыгъхэм псори зэхуагъадэрт. Зы цІыхум адрейм захиІэтыкІыу е зы гуп гуэр бжьыпэр иубыдрэ унафэщ хъууэ ядэнутэкъым. Кайсаровыр абы щытепсэлъыхькІэ жеІэ: «Ди пащтыхьыгъуэм лъэк къигъэнакъым шапсыгъхэр кІуэдын папщІэ. Апхуэдизу ерыщу а Іуэхум иужь щ Ійтым щхьэусыгъуэ Тэджэ иТэнкТэ мэхъу. Ауэ, псом ящхьэу, пащтыхьыгъуэм хуэшэчакъым ахэр щхьэхуиту зэрыпсэур. Сыту жыпіэмэ, хьэзаб хэмыкі урыс

абыхэм мыжьыкъри лъеину хуежьэнут. Зэрынэрылъагъущи, апхуэдэ щапхъэр пащтыхь къэралыгъуэм шэуэ къытехуэнкІэ шынагъуэт». А псалъэхэм нэрылъагъу ящІ пащтыхым Кавказым щригъэкІуэкІа зауэр езы урыс лъэпкъми и бийуэ зэрыщытар.

«Хэт сымэ абы теунэхъуар?» жыпІэмэ, теунэхъўащ фадэ фіэкіа къафіэмыіуэхужу зэ-Тыхьа офицерхэр, я унагъуэхэм япэіэщіэу илъэс тіощірэ тхукІэ къулыкъу зрагъащІэу

щыта урыс сэлэтхэр.

Кайсаровыр ныбжьэгъу хуохъу офицер хъыжьэ Закурдаевым. Япэ зэманым къыа капитаным гурыІуакъым зэрыщымыту зыщІищІыр, цІыху нэжэгужэў фэ щІызытригъауэр. Абы теухуауэ Яков мыращ къи уэтэжыр: «Чэф игъуэтамэ, Закурдаевыр гуитішхьиті хъурт, зыгуэрым иринэщхъейуэ. иригузавэу, Адэкіэ сыт хуэдиз ирифми, нэхъ къэжанауэ гу лъыптэнутэкъым. Ауэ ину дыхьэшхыу, псалъэу иригъажьэрт, дэ тІум хуэдэу гъащІэм игъэўна щымы іэми ярейуэ, езыми сэри ар ди фіэщ ищіын мурадыр

фадэр Зэгуэрым къызыпкърыхьа Закурдаевыр Александр ЕтІуанэм и сурэтым и пащхьэм иувэри кlиящ: «Зи щІыхьыр лъ́агэ пащтыхьышхуэ, уэ дзыхь къысхуэпщ а кхъэр къызыхуэтыншэщ - мыбы щІалъхьэр нэхъыбэ мыхъуамэ, нэхъ мащ і э хъуакъым».

Абы и ужькІэ, и нэхэр зэблэплъу, ар къызэплъэкіащ, ещІэкъуауэу Іэнэм бгъэдыхьэшэнтым тетІысхьащ, и щхьэр шынакъым тригъащ эри къэгъащ.

Кайсаровым, адрей офицерхэм хуэдэу, шагъыр ефэныр нэрыгъ ищТыркъым. Ар ящыщтэкъым «тlум щыгъуэми зы ажалщ сщіэлъри, си ажалыр къэсыху зэрыхъуу гъащІэр жызыГэхэм. Яков Схьынщ» фІыуэ щыгъуазэт зауэр зыхуэдэми, хуитыныгъэр щІысми.

«Дэ щэнхабзэрэ щІэныгъэкІэ абыхэм детэнущ», - жыпІэурэ лъэпкъ ціыкіўхэм я лъапсэр бгъэгъуным нэхъ напэншагъи сыт щыlэ?! Арат пащтыхьми абы и блыгущ Іэтхэми дунейм щагъэхъыбарыр, адыгэ хэкур щагъэскІэ, шапсыгъхэр, убыххэр, бжьэдыгъухэр, абэзэхэхэр, кІэмыргуейхэр щызэтраукІэкІэ. Зи лъэпкъыр а зэман бзаджэм кіыфіыгъэм, щіэныгъэнкъыхэзымыгъэкІхэр шагъэм нэгъуэщІ лъэпкъхэм сытыт зэретэфынур?

«Залымхэ́р, лІыукІхэр дяпэкІи дунейм къытремыхъуэ. адыгэхэм я нэгу щІэкіар нэгъуэщІхэм я нэгу щІремыкіыжкіэ», - жиіэу гупсысэ нэху хэлъщ зи гугъу тщіы тхы-

ЖыпІэ хъунущ «Уафэгъуагъуэ макъыр» урысыбзэкІэ ятхауэ щыІэ, тхыдэр къэзыІуэтэж нэхъ тхыгъэфІхэм ящыщ зыуэ.

Михаил Юрьевич си адэм нэхърэ зы илъэскІэ нэхъыжьт. Ауэ, ныбжьми емылъытауэ, сэ абы сриныбжьэгъуфІт. Мазэм зэ-тІэў дызэхуэтхэрт, ди гуфІэгъўэ, гукъеўэ зэхуэтІуатэрт. Зы илъэси дэкІыртэкъым дызэхуэмызэу - е Налшык, е Тбилиси, е Москва. Мис абы щыгъуэ адыгэ лъэпкъым и дыгъуасэми, и нобэми, и къэ-кlуэнуми и гугъу дымыщlу къанэртэкъым.

Утетыжкъым нобэ щІылъэм, ди къуэш щэджащэ, удиІэжкъым, Михаил лъапіэ. Ауэ зы адыгэ псэууэ дунейм тетыху уэ игу уихункъым!

ХЬЭФІЫЦІЭ Мухьэмэд, Урысей Федерацэм щэнхабзэмкІэ щІыхь зиІэ и лэжьакlvэ. Къэбэрдей-Балъкъэр, Адыгэ, Къэрэшей-Шэрджэс республикэхэм щІыхь зиІэ я журналист.

Махуэгъэпс

Залымхъан и ІздакъэщІзкІхэр ягъэлъагъуэ

Сурэтыщі гъуазджэхэмкіэ музейм, Ткаченкэ Андрей и цІэр зезыхьэм, щагъэлъагъуэ зи гъащіэ псор сурэт щіыным тезыухуа Индрис Залымхъан къыщіэна лэжьыгъэ купщіафІэхэр.

ИНДРИС Залымхъан лэжьыгъэхэм я гъэлъэгъуэныгъэ къызэрагъэпэщыну яубзыхури, ди жагъуэ зэрыхъунщи, ар ягъэхьэзырыну хунэмыс щІыкІэ, мы щІымахуэм зэуэзэпсэу дунейм ехыжащ.

Музейм и пэшхэм Залымхъан Іэмал зэмыліэужьыгъуэхэмкіэ ищІа и лэжьыгъэ хьэлэмэтхэр иджы щагъэлъагъуэ. Псом хуэмыдэу щІэщыгъуэщ энкаустикэ Іэмалым (краскэмрэ шэхумрэ зэгъусэу) ижь зыщІихуахэр. КъыжыІапхъэщ, Кавказ Ищхъэрэр къапщтэмэ, а лэжьэкІэр къэзыгъэІэрыхуар Индрисым зэризакъуэр. Залымхъан и сурэтхэр адрейхэм къащхьэщызыгъэкІыр, нэщІахэмыгъуащэр гъуэщІхэм Мысырым, Алыджым илъэс минищ и пэкІэ къыщыунэхуа Іэкъигъэсэбэпурэ, сурэтхэр зэрищ арщ. Нэхъыщхьэращи, шэху (воск) пщтыркіэ ищіа сурэтхэм ліэщіыгъуэ мин зыбжанэкІэ зыри къащыщІынукъым, я плъыфэхэми захъуэжынукъым. Дуней псом и сурэтыщі куэдым абы зыщірамыпщытыр а Іэмалыр зэрыгу-

Мы сурэтхэр зи Іэдакъэ

къыщІэкІа щэнхабзэмкІэ и министрым и къуэдзэ Карчаевэ Іэминат выставкэр къыщызэlуихым. -Залымхъан ящыщт зи творчествэм дыдихьэх художникхэм, дэтхэнэ и зы сурэтми А лэжьыгъэхэм щыболъагъу Иджы ахэр и фэеплъу къытхуэнаш.

Гъэлъэгъуэныгъэм хагъэхьа лэжьыгъэхэм я гугъу пщіымэ, Залымхъан и Іэдакъэ къы-

ІэпщІэлъапщІэр щІэкІащ и щхьэгъусэм, бынзэрытхэкІыжар псоми жагъуэ хэм, Іыхьлыхэм, благъэхэм, тщыхъуащ, - жиІащ КъБР-м ныбжьэгъухэм я сурэтхэр. ЩІыуэпсым, гъэм и зэманхэм, бгы уардэхэм я дахагъэм теухуахэри и мащІэкъым. Къищынэмыщіауэ, лэжьыгъэ куэд хухихащ лъэпкъ хабзэр, фащэр, адыгэм и хъугъуэфІытфІэщІэщыгъуэу дыпэплъэрт. гъуэхэмрэ щІэинхэмрэ хъумэным. Абы и лъэныкъуэкІэ республикэм и щІыуэпсыр, абы гъэщІэгъуэнщ адыгэ хьэгъуэщыпсэу ціыхухэр мастерым ліыгъуэр зэрекіуэкіым триуфІыуэ илъагъуу зэрыщытар. хуахэр. Псыежэхым зэпрыкі, лъэпкъ фащэхэр зыщыгъ шууейхэри гукъинэжщ. Ар апхуэдизкіэ Іупщіщи, сурэттехкіэ трахам хуэдэщ. Индрис Залымхъан и дэтхэнэ зы сурэтми, ар

ирегъатхэ е иребжьыхьэ, гъэм и зэманым и фІыпІэр къыщигъэлъэгъуэжащ.

Республикэм къышызэрагъэпэщ Іуэхугъуэхэм Индрисым и Іэдакъэ къыщІэкІахэм увыпІэфІ щаубыд, жылагъуэ ухуэныгъэхэр егъэдахэ, ахэр щІыналъэм и музейхэм я фондхэм щахъумэ. Къэбэрдей-Балъкъэрым и щэнхабзэмрэ гъуазджэмрэ я зы ІыхьэфІ хъуащ абы и лэжьыгъэхэр. А сурэтхэр зылъагъухэм дэрэжэгъуэ къарет. Апхуэдэу Урысейм и щІыпіэ зэмыліэужьыгъуэхэм, хамэ къэралхэм щыпсэухэм ящыщ куэдым Залымхъан и лэжьыгъэхэр зэхуахьэс.

КъБР-м и СурэтыщІхэм я зэгухьэныгъэм и унафэщІ Къаныкъуэ Жаннэ къеджащ КъБР-м и цІыхубэ сурэтыщІ Црым Русланрэ УФ-м щІыхь зиіэ, КъБР-м и ціыхубэ сурэтыщІ, ХудожествэхэмкІэ Урысей академием и академик КІыщ Мухьэдинрэ Индрис Залымхъан хуэгъэзауэ къагъэхьа псалъэ гуапэхэм, творчествэм узэрыхуэлэжьэнум и щапхъэгъэлъагъуэу зэрыщытам теухуахэм.

УФ-м и цІыхубэ художник, ХудожествэхэмкІэ Урысей академием и академик, профессор, Красноярск ксилографие къыщызэзыгъэпэща Пащты Герман зэхыхьэм хэтхэм яхуиІуэтащ Залымхъанрэ абырэ Ткаченкэ Андрей я гъэсэну зэрыщытам теухуа и гукъэкіыжхэр икіи фіыщіэ яхуищіащ выставкэр къызэгъэпэщыным зи гуащіэ хэзылъхьахэм, абы зыкърезыгъэхьэлІахэм, сурэтыщіым и унагъуэм.

Музейм и выставкэ къудамэм и унафэщ Леонтьевэ Нинэ къытеувыІащ нэхъапэјуэкіэ Индрис Залымхъан и гъэлъэгъуэныгъэхэр зэрагъэхьэзырам, энкаустикэ жанрым ар зэрыхуэ эижьымрэ удэлэжьэну тыншу зэрыщытамрэ къыхигъэщу.

Индрис Залымхъан и къуэ Тембот къызэхуэсахэм ягу къигъэкІыжащ и адэм Налшык къалэр зыхилъхьэ щымы!эу фІыуэ зэрилъэгъуар. И щхьэгъусэ Еленэ къыхигъэщащ иужьрей зэманым, и узыншагъэм къимыхьми, республикэм и гъуазджэм и зыужьыныгъэм абы зэпымыууэ хэлъхьэныгъэ хъарзынэхэр зэрыхуищ ар, и ІэщІагъэм гу къабзэрэ псэ хьэлэлкІэ зэрыпэрытар. КъБР-м и СурэтыщІхэм я зэгухьэныгъэм, выставкэм зыкърезыгъэхьэлІа дэтхэнэми фІыщІэ яхуищІа нэужь, абы жиlащ къахуэна лэжьыгъэхэр хъума зэрыхъунум зэригъэгузавэр, Залымхъан ахэр ямыщэу, яхъумэну уэсят зэрищІам къыхэкІыу.

Индрис Залымхъанрэ Еленэрэ я къуэ нэхъыжь Тембот адэм и лъагъуэм ирикІуэжащ, сурэтыщІ Іэзэщ, Ткаченкэ Андрей и гъэсэнщ. И лэжьыгъэхэр гъэлъэгъуэныгъэ куэдым хагъэхьащ. Я къуэ нэхъыщІэ Мурат УФ-м ЮстицэмкІэ и министерствэм и управленэу КъБР-м щыІэм и лэжьакІуэщ. Япхъу Маринэ КъБКъУ-м философиемкіэ щрегъаджэ.

ТЕКІУЖЬ Заретэ Сурэтхэр КЪАРЕЙ Элинэ трихащ.

Мы махуэхэм

Мазаем и 22, гъубж

- **♦ЩІэпхъаджагъэ** зыкІэлъызэрахьа ціыхухэм защіэгъэкъуэным и дунейпсо махуэщ
- **♦1942 гъэм** къалъхуащ биологие щІэныгъэхэм я доктор, КъБКъУ-м и профессор Щауэ Мухьэмэд.
- **♦ 1954 гъэм** къалъхуащ КъБР-м и Парламентым и депутату щыта, Къэбэрдей-Балъкъэрым мэкъумэш хозяйствэмкІэ щІыхь зиіэ й лэжьакіуэ Щоджэн Мар-
- **♦ 1957 гъэм** къалъхуащ УФ-м и Федеральнэ Зэхуэсым ФедерацэмкІэ и Советым и сенатор, КъБР-м и Президенту щыта, экономикэ щІэныгъэхэм я док- ♦Урысейм Хэкум и хъума-

тор, ЩІДАА-м и академик Къа- кіуэм и махуэр щагъэлъапіэ нокъуз Арсен.

- лэжьа Хьэсанэ Руслан.
- **♦1961 гъэм** къалъ́хуащ КъБР-м, КъШР-м, Адыгэ Республикэм, Ингушым я цІыхубэ артисткэ Сокъур Ольгэ.

♦ 1974 гъэм къалъхуаш КъБКъМУ-м и ректор, техникэ щІэныгъэхэм я кандидат, доцент Апажэ Аслъэн.

Дунейм и щытыкіэнур

«pogoda.yandex.ru» сайтым зэритымкІэ, Налшык пшэр техьэ-текІыу щыщытынущ. Хуабэр махуэм градуси 10 - 12, жэщым градуси 3 - 4 щыхъунущ.

> Мазаем и 23, бэрэжьей

лэжьакІуэ, КъБАССР-м и Совет политикэ лэжьакіуэ, КъБР-м и Нэхъыщхьэм и Унафэщіу, жэщым градуси 4 - 5 щыхъу-Правительствэм и УнафэщІу КПСС-м и Къэбэрдей-Балъкъэр обкомым и секретару щыта ШэджыхьэщІэ Мухьэмэд.

- ♦1923 гъэм къалъхуащ композитор, УФ-м и цІыхубэ артист. КъБР-м и Къэрал саугъэтым и лауреат, КъБР-м и Гимным и макъамэр зытха **Къардэн** Хьэсэн.
- **♦ 1923 гъэм** къалъхуащ УФ-м, КъБР-м щІыхь зиІэ я егъэджакіуэ Пащты Сультіан.
- **♦ 1931 гъэм** къалъхуащ КъБР-м щіыхь зиіэ и сурэтыщі Акъсырэ
- **♦ 1937 гъэм** къалъхуащ усакІуэ, КъБР-м щэнхабзэмкІэ щІыхь зиіэ и лэжьакіуэ Гъубжокъуэ

Дунейм и щытыкІэнур «pogoda.yandex.ru» сайтым

зэритымкіэ, Налшык пшэр сор, КъБР-м щіэныгъэхэмкіэ ◆1923 гъэм къалъхуащ къэрал техьэ-текІыу щыщытынущ. Хуа- щІыхь зиІэ и лэжьакІуэ Алшабэр махуэм градус 12 нущ.

Мазаем и 24, махуэку

♦1909 гъэм къалъхуащ шэрджэс тхакіуэ Уэхъутэ Абдулыхь.

♦ 1915 гъэм къалъхуащ драматург, УФ-м щІыхь зиІэ и артист Щхьэгъэпсо Мухьэмэд. ♦1942 гъэм къалъхуащ физико-математикэ шІэныгъэхэм я доктор, КъБКъУ-м и профес-

♦ 1958 гъэм къалъхуащ къэрал лэжьакіуэ, хьэрычэтыщіэ, экономикэ щІэныгъэхэм я доктор Ерчэн Темболэт.

<u>Дунейм и щытыкІэнур</u>

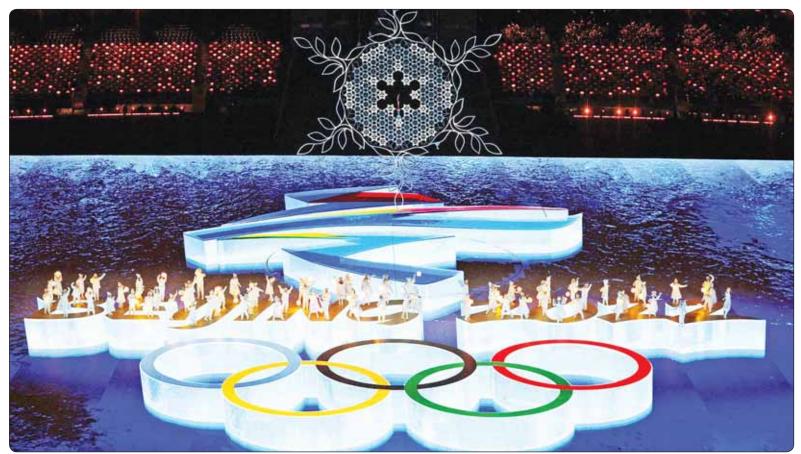
«pogoda.yandex.ru» сайтым зэритымкіэ, Налшык уфауэ щыщытынущ. Хуабэр махуэм градус 14 - 15, жэщым градуси 5 - 6 щыхъунущ.

Зыгъэхьэзырар ЖЬЭКІЭМЫХЪУ Маринэщ.

Лъэпкъ Іущыгъэ:

Зи нэхъыжь едаlуэ и Іуэху мэкІуатэ.

Пекин-2022

Нахъапам заи димыва ехъулваныгъа

Пекин щекіуэкіа XXIV ЩІымахуэ Олимп джэгухэр мазаем и 20-м гуфІэгъуэкІэ зэ-хуащІыжащ. Урысей Федерацэм и атлетхэм абы щызы Іэрагъэхьащ дыщэ медалу 6, дыжьыну 12, домбеякъыу 14 псори зэхэту медаль 32-рэ. Официальнэу щымыт медаль зэпеуэм ди къэралым икla спортсменхэм ебгъуанэ увыпіэр къыщахьащ.

МАЗАЕМ и 4-м къыщыщІэдзауэ тхьэмахуитікіэ екіуэкіа ЩІымахуэ Олимп джэгухэм спорт ліэужьыгъуэ 15-м щагъэджэгуащ медаль комплекти 109-рэ. Урысей Федерацэм и командэ къыхэхам дамыгъэ нэхъыбэ дыдэ къыхуэзыхьар лыжникхэращ. Пекин абыхэм зыщыІэрагъэхьа медаль 11-м ящыщу 4-рэ дыщэщ. Къыхэдгъэщынщи, урысей лыжникхэм дамыгъэ лъапІэхэр къыщахьащ ціыхухъухэм я зэпеуихми.

Иужьрей илъэсхэм я спортсмен нэхъыфІ Большунов Александр Олимп джэгухэм дыщэм ерыщу щІэбэныну кІуат. Фигу къэдгъэкІыжынщи, 2018 гъэм абы Пхёнчхан дыжьын медалу щырэ зы домбеякърэ щызыГэригъэхьауэ щытащ. Ди къэралым икахэм зэи ямыа ехъулІэныгъэт ар абы щыгъуэм.

Куэдрэ дызэпигъэплъакъым Александр и текіуэныгъэхэм иджыри. Ди къэралым и япэ дыщэ медалыр абы къыхуихьащ скиатлонымкІэ зэхьэзэхуэм. Къызэдэжэм япэщІыкІэ ар шышхьэшык аш Финляндием щыщ ЩІы Хъурейм и лыжник нэхъ лъэщ Нисканен Иво, къыкІэлъыкІуэу Норвегием къикІа Клебо Йоханнес къызэринэкІри пашэныгъэр иубыдащ.

ЕтІуанэ дыщэ медалыр командэ къыхэхам къыдыхэтхэм я гъусэу Большуновым къыщихьащ 4х10 эстафетэм. Урысей Федерацэм щыщ спортсменхэр а лІэужьыгъуэм зэи щытекІуатэкъым, иужьрейуэ совет командэм дышэ медаль къыщихьар 1980 гъэрт.

Редактор нэхъыщхьэ ЖЫЛАСЭ Заурбэч

Эстафетэм ди щІалэхэм я тепщэныгъэм япэ хэлъхьэныгъэр хуэзыщ ар Большуновым секунд 20 ефІэкІыныгъэр къыхуэзыхьа Червоткин Алексейщ. Брянск областым хыхьэ Подывотье къуажэм щыщ илъэс 25-рэ зи ныбжь щ алэр Норвегием щыщ и хьэрхүэрэгъухэм яхуиІэ зэщхьэщыкІыныгъэр секунд 50-м нэблэгъауэ эстафетэр къыкІэлъыкІуэм иритащ. Спицов Денисрэ Устюгов Денисрэ командэм къыдыхэтхэм я ехъулІэныгъэр къыпащэри, финишым япэ Урысей Федера-

цэр къагъэсащ. Олимпиадэ 2022-м Большуновым ещанэ дыщэ медалыр лІзужьыгъуэм и спортсменкэ къыщихьащ лыжэ марафоным. Дунейм и щытыкІэр ягу зэрыримыхьымрэ къыхэкІыу къызэгъэпэщакІуэхэм километр 50 гъуэгуанэр километр 28,4-м нэс ягъэкіэщіат. Абы трагъэчыныхьт Норвегием и лыкіуэхэми. Икіэм-икіэжым къызэдэжэм пашэ щыхъуну къалъытэ Клебо Йоханнес финишым нэсыфакъым икІи зэпеуэм хэкІащ. Большуновым Олимп джэгухэм я зи чэзу дыщэ медалыр зыІэригъэхьащ икІи мыофициальнэу «Лыжэхэм я пащтыхь» цІэр къыфіащащ. Апхуэдэу йоджэ къы-зэдэжэ нэхъ кlыхьитlым щытекІуа спортсменым.

Къыхэдгъэщынщи, Урысей ІэщІэщІэри, пашэхэм къакІэры-Федерацэм и атлетхэм иджырей Олимп джэгухэм къыщахьа дыщэ медалихым и ныкъуэр зейр Большуновырщ. Къищынэмышауэ, япэ дышэри иужьрейри зыІэрызыгъэхьар аращ.

Ди къэралым и спортсменхэм къахьа медаль бжыгъэхэмкІэ етіуанэ увыпіэр яубыдащ фигуристхэм. Абыхэм зы Іэрагъэхьа медалихым ящыщу 2-р дышэш.

Урысей Федерацэм и командэ къыхэхам и гуныкъуэгъуэ нэхъыщхьэу къэплъытэ хъунущ Валиевэ Камилэ и Іуэхур. Фигурнэу къэжыхыымкІэ спорт нэхъ лъэрызехьэу къыщыщІэкІынкІэ хъунур дыщэ медауаемрэ лыншэу Мэзкуу къигъэзэжащ илъэс 15 зи ныбжь фигуристкэм и анализым допинг хэту къызэрахутам къыхэкІыу Дунейпсо Олимп Комитетым гуп зэхьэзэхуэм щытекІуахэм зэкІэ саугъэтхэр яримытыну унафэ ищІащ. Щхьэзакъуэ зэпеуэм зэрыхуейуэ зэхагъэува программэм епліанэ увыпіэрщ къыщихьар Урысей Федерацэм щІыхь зиІэ и тренер Тутберидзе Этери и гъэсэным. Программэ кІэщІхэм балл 82-рэ къыщихьыу япэ увыпІэр щызыубыда Валиевэм иужьрей къэжыхьыгъуэхэм щыуагъэ зыбжанэ щы-

хуащ.

А зэхьэзэхуэ дыдэм дыщэ медалыр къыщихьащ ди къэралым щыщ Щербаковэ Аннэ. Абы мылым фІышэу шигъэзэщІа пкъыгъуэхэм судьяхэм пагъэувын ягъуэтакъым. Дыжьын медалри фигурнэу къэжыхьынымкІэ щхьэзакъуэ зэпеуэм къыщызыхьари Урысей Федерацэм и спортсменщ. Щербаковэм къызэрыкІэрыхуа щымыІэу утыкум зыкъыщигъэлъэгъуащ Трусовэ Александрэ, аршхьэкіэ абы къыхуагъэфэщар етіуанэ увыпіэрщ, зэхьэзэхуэм и япэ Іыхьэм балл нэхъ мащіэ къызэрыщихьам

Пекин щекІуэкІа XXIV ЩІымахуэ Олимп джэгухэм куэдкіэ дыщыщыгугъат хоккеймкІэ Урысей Федерацэм и командэ къыхэхам. Ипэ ита зэпеуэм, илъэсиплі ипэкіэ, ди къэралыр олимп чемпион щыхъуауэ щы-

Зэхьэзэхуэм зэрынэсу ди спортсменхэм лъэпощхьэпо Іуэхугъуэхэр къахукъуэкіащ командэм щыщ цІыхуихым ята тестхэм коронавирус япкърыту къигъэлъэгъуащ. АрщхьэкІэ етІуанэу абыхэм драгъэкІуэкъэпщытэныгъэхэм кІыжа зыри къигъэлъэгъуэжакъым икіи япэ зэіущіэм гувауэ зыхуагъэхьэзырын щ адзащ.

Зэпеуэм и япэ зэпэщІэтыныгъитІым Швейцариемрэ (1:0) Даниемрэ (2:0) я командэ къыхэхахэм ефіэкіри, ди хоккеистхэр нэхъ пасэу, иджыри зы зэlущlэ къахуэнэжауэ, финалым и Іыхьэ пліанэм нэсащ. Мыхьэнэшхуэ зимы!эж зэ!ущІзу Чехием и хоккеистхэм драгъэкіуэкіам ди щіалэхэр 5:6-уэ къыщыхагъэщІащ.

Олимп джэгухэм я командэ нэхъыфІиплІым я кізух зэхьэзэхуэм хэхуэн папщІэ Данием пэщІэтащ. Абый 3:1-уэ ефІэкІри, финал ныкъуэм Урысей Федерацэм и командэ къыхэхар нэсащ.

Шведхэмрэ ди хоккеистхэмрэ я зэlущlэр зэхуэдэу екlуэкlащ. Зэман нэхъыщхьэм къриубыдэу шайбэ зырызкіэ зэхъуэжа командэхэм нэхъыфіыр щызэхэкІар буллитхэрщ. Абы Урысей Федерацэм текІуэныгъэ къахуихьащ Омск и «Авангард»-м и гъуащхьауэ щалэщэ Грицюк Арсений. КІэух зэіущіэу Финляндием и командэ къыхэхам драгъэкІуэкІам ди хоккеистхэм бжыгъэр къызэlуаха пэтми, къыкІэлъыкІуэу шайбитІ къыхуда-гъэкІыжри, Олимп джэгухэм я дыжьын медалращ къалъы-

Пекин щекІуэкІа XXIV ЩІымахуэ Олимп джэгухэм пашэныгъэр щиубыдащ Норвегием и командэ къыхэхам. Абы и атлетхэм зыІэрагъэхьащ нэхъапэм зыми хузэфІэмыкІауэ дыщэ медалу 16, дыжьыну 8, домбеякъыу 13. Официальноу щымыт медаль зэпеуэми ахэр щынэхъыфіащ. Дыщэ медаль 12 зэхьэзэхуэм къыщызыхьа Германием и гуп къыхэхар етІуанэ увыпіэм къыщызэтеувыіащ. Хэгъэрейхэм я унэ щызы Іэрагъэхьаш дыщэ медали 9 икІи ещанэ хъуахэщ.

Урысейм и Олимп комитетым и ліыкіуэхэми, медаль псоми я бжыгъэр къэплъытэмэ, ди къэралым нэхъапэм зэи имыla ехъулІэныгъэ зыІэрагъэхьащ. Дапхуэдиз лъэпощхьэпо къыпагъэувами, Хэкум и цІэкІэ утыку къихьэну къыпаубыду ныпымрэ гимнымрэ ІэщІахами абыхэм дэрэжэгъуэ ин къыдаташ.

ЖЫЛАСЭ Замир

XXIV ЩІымахуэ Олимп джэгухэм къыщахьа медалхэр

(TYTTION DELICITOD)				
Къэралыр	Дыщэ	Дыжьын	Домбеякъ	Псори
1.Норвегие 2.Германие	16 12	8 10	13 5	37 27
3.Китай	9	4	2	15
4.США	8	10	7	25
5.Швецие	8	5	5	18
6. Нидерландхэр	8	5	4	17
7. Австрие	7	7	4	18
8. Швеٰйцарие	7	2	5	14
9. Урысей Федерацэ	6	12	14	32

Ди газетым и къыкІэлъыкІуэ номерыр къыщыдэкІынур мазаем и 25-рщ.

ДИ ХЭЩІАПІЭР

360030, Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэ, Налшык къалэ, Лениным и цэр зезыхьэ уэрам, 5, ебгъуанэ - епщІанэ къатхэр.

«Издательство «Южный регион» ООО-м щытрадзащ. 357600, Ставрополь край, ЕсэнтІыгу къалэ, Никольскэ уэрам, 5-А

Номерыр «Адыгэ псалъэм» и компьютер ІэнатІэм щагъэхьэзыращ. Газетым Іэ щытрадзар сыхьэт 18.00-рщ.

Индексыр П 5894 Тираж 2.076 Заказ №325